

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Кафедра психології, соціальної роботи та педагогіки

На правах рукопису

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти

бакалавр

на тему:

**«ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Студентки 4 курсу групи 41

Спеціальності 053 «Психологія»

Жигалової Валерії Олександрівни

Науковий керівник: Біла Ірина Миколаївна

професорка кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки,

докторка психологічних наук, професорка

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Жигалова В. О. Психологічні чинники формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 053 – Психологія. – Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, кафедра психології, соціальної роботи та педагогіки. – Київ, 2024. Науковий керівник: д. психологічних наук, проф. Біла І. М.

У роботі розглядається поняття готовності до професійної діяльності, вплив внутрішніх та зовнішніх психологічних чинників на її формування у майбутніх психологів. Визначається наявний рівень готовності у студентів-психологів.

Отримані результати проведеного у рамках роботи емпіричного дослідження дозволяють сформулювати практичні рекомендації для вдосконалення процесу психологічної підготовки студентів-психологів, зокрема, щодо розвитку самооцінки, емпатії та креативних здібностей.

Ключові слова: готовність до проф. діяльності, психологічні чинники, студенти-психологи.

SUMMARY

Zhyhalova V. O. Psychological factors of formation of future psychologists' readiness for professional activity. Bachelor's qualification work. Speciality 053 – Psychology. – Tavrida National V. I. Vernadsky university, department of psychology, social work and pedagogics. - Kyiv, 2024. Academic advisor: PsyD, Prof. Bila I. M.

The paper deals with the notion of future psychologists' readiness for professional activity, the influence of internal and external factors on its formation. Students-psychologists' current level of readiness is defined.

The results obtained within the framework of empirical research enable to formulate practical recommendations for improving the process of students-psychologists' training, in particular, related to developing self-esteem, empathy and creativity.

Key words: readiness for prof. activity, psychological factors, students-psychologists.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Суть і риси психологічної готовності до професійної діяльності.....	7
1.2. Психологічні чинники формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності	10
Висновки до розділу I	24
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВУ НА НЬОГО ВНУТРІШНІХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ	26
2.1. Організація та методи дослідження	26
2.2. Обробка та аналіз результатів	32
2.3. Корекційне заняття та практичні рекомендації.....	45
Висновки до розділу II	52
ВИСНОВКИ.....	54
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	60

ВСТУП

Потреба країни у спеціалістах-психологах стала особливо актуальною у зв'язку з драматичними подіями, що їх переживає країна в даний час. І ця потреба зростатиме й надалі. Життя ставить нові, надзвичайно складні завдання перед психологами, до яких вони повинні бути готовими заздалегідь. Досконале володіння майбутніми психологами теоретичними знаннями, практичними уміннями та навичками, готовність до здійснення своєї професійної діяльності визначає успішне професійне життя, їх внесок у життя всього суспільства. Цим обумовлена актуальність вивчення проблеми формування професійної і особистісної готовності майбутніх психологів та впливу на неї психологічних чинників.

У психологічній літературі, як у вітчизняній так і зарубіжній, вивченню проблеми формування психологічної готовності присвячено багато робіт, зокрема роботи О. Бондаренка, С. Дерев'янка, М. Д'яченко, Л. Гапоненко, О. Власової, Л. Кандибович, М. Амінова, І. Костюка, Л. Нерсесяна, О. Тімченка, М. Томчука, І. Чорної, Л. Долинської, О. Шипилової, Allport G. W., Costa P. T., Dikaja L. G., Eriksen, C. W, Hettema, P. J., Holloway, W., Jimenez, P., Kanfer, F. H. В роботах цих авторів досліджуються важливі аспекти формування професійних якостей психолога, розглядаються різні підходи до концепції готовності, її мотиваційні, психологічні, когнітивні, вольові компоненти, описуються чинники і структура формування готовності до професійної діяльності та вплив на неї психологічних чинників. Поряд з тим, проблема психологічних чинників формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає в оцінці готовності майбутніх психологів до професійної діяльності та визначення впливу на неї чинників і умов, які її формують. Для досягнення поставленої мети нами були сформовані такі завдання:

1. Провести теоретичний аналіз поняття "готовність до професійної діяльності" у психології та визначити ключові аспекти цього поняття.
2. Проаналізувати психологічні чинники і умови формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

3. Провести емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення наявного рівня психологічної готовності у майбутніх психологів та взаємозв'язку рівня креативності, самооцінки та емпатії з готовністю майбутніх психологів до професійної діяльності.

4. Визначити особливості та умови, які впливають на готовність майбутніх психологів до практичної діяльності.

5. Розробити практичні рекомендації на основі отриманих результатів дослідження.

Об'єкт дослідження - готовність майбутніх психологів до професійної діяльності.

Предмет дослідження – чинники та умови готовності майбутніх психологів до професійної реалізації.

Для розв'язання поставлених завдань було застосовано ряд методів: теоретичний (аналіз науково-теоретичних та емпіричних даних); емпіричний (анкетування, психодіагностичне дослідження); статистичний (отримані дані оброблено за допомогою Microsoft Excel).

Для дослідження нами був підібраний ряд методик. Для дослідження мотиваційного, когнітивного, морально-вольового, гностичного, організаційного та комунікативного компонентів була застосована «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку Н. П. Фетискин».

«Шкала самооцінки М. Розенберга» для визначення рівня самооцінки майбутніх психологів.

Був використаний опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна для виявлення та аналізу загальних емпатичних тенденцій досліджуваних.

Опитувальник креативності Джонса для виявлення та аналізу проявів креативності і її рівня.

Було використано математичні методи обробки даних, а саме коефіцієнт кореляції рангу Спірмена для вивчення можливих взаємозв'язків між самооцінкою, емпатією, креативністю та рівнем парціальної готовності та порівняльний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у поглибленні розуміння психологічної готовності до здійснення професійної діяльності, подальшого розвитку дослідження психологічних чинників формування готовності майбутніх психологів.

Це дослідження може мати практичний і теоретичний внесок у сферу психології та професійної підготовки студентів-психологів:

- Розкриття рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності дозволить уточнити освітні програми та методику навчання, а також вдосконалити процес підготовки психологічних спеціалістів.
- Розгляд внутрішніх чинників, таких як самооцінка, емпатія і рівень креативності, дозволяє визначити ключові аспекти, які можуть впливати на формування професійної готовності майбутніх психологів.
- Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення психологічної освіти.
- Врахування внутрішніх чинників може сприяти ефективному професійному розвитку майбутніх психологів, що, в свою чергу, позитивно вплине на якість надання психологічних послуг.

Таким чином, дослідження є актуальним і може сприяти вдосконаленню підготовки майбутніх психологів, а також поглибленню розуміння чинників та умов, що впливають на формування їхньої професійної готовності.

За отриманими результатами були сформовані тези для наукових конференцій.

Структура - дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел із 57 найменувань. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 81 сторінку.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Суть і риси психологічної готовності до професійної діяльності

Психологічна діяльність – це особливий вид професійної діяльності, що забезпечує психологічну допомогу [16]. Потреба в психологічній допомозі та підтримці незрівнянно зросла у цей важкий для нашої країни час. Необхідність цієї діяльності лише збільшуватиметься з часом. Виконуючи важливу соціальну функцію підтримки духовної і моральної стійкості, психолог вносить вклад у формування і розвиток особистості і суспільства.

Сьогодні перед психологами стоять надзвичайно складні завдання в зв'язку з постійною напругою, загрозливими ситуаціями, негативними емоціями, необхідністю проведення роботи в складному середовищі (бомбосховищах, у метро під час повітряних тривог, тощо). Екстремальні умови негативно впливають на рівень професійної діяльності, знижують її ефективність, викликаючи тривогу, непевність, страх [7, 14].

В цих умовах психолог повинен вміти швидко адаптуватись до надзвичайних ситуацій, проявляючи високу стресостійкість, здатність приймати правильні рішення, знаходити потрібні слова в стислий час, використовувати всі свої внутрішні ресурси, тобто, готовність психолога до здійснення своєї професійної діяльності за будь-яких умов набуває першочергового значення.

Психологічна готовність до професійної діяльності дозволяє швидко адаптуватись до умов праці.

Існують різні підходи до аналізу поняття готовності до професійної діяльності. Орлік визначає готовність до праці як ментальну умову, Платонов як результат професійної освіти, професійного і особистого розвитку і як стан психологічної мобілізації, Дьяченко і Кандибович як специфічну поведінку, що включає особисте ставлення, мотиви, почуття, інтелектуальні якості, знання, вміння. На думку

Партігтона готовність є ментальним станом, що характеризується мобілізацією ресурсів для здійснення діяльності. Деркач визначає її як прояв особистих когнітивних, емоційних і мотиваційних якостей. Дьяченко і Кандибович розрізняють загальну і ситуативну готовність. Загальна готовність включає позитивне ставлення до професійної діяльності, досвід, мотивацію, професійно-релевантні якості та вольові процеси. Ситуативна готовність – це динамічний внутрішній стан, мобілізація зусиль для здійснення активних дій.

Попри відмінності у підходах до визначення психологічної готовності, більшість авторів погоджуються, що психологічна готовність є складним комплексом різних, але пов'язаних між собою, елементів, що забезпечують мотивацію, готовність та здатність здійснювати професійну діяльність.

Психологічна готовність – ментальне явище, в основі якого є свідомо оцінка ситуації на основі попереднього досвіду, здатність вирішити дану ситуацію, використовуючи внутрішні і зовнішні умови: інтелект, мотивацію, емоційні якості, професійні навички. Психологічна готовність є умовою ефективної професійної діяльності майбутнього психолога. Психологічна готовність формується професійною підготовкою, особистісними рисами і є запорукою успіху [21].

У науковій літературі й психологічній діяльності готовність розглядається як усвідомлення людиною себе як професіонала, як «стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, які забезпечують ефективне виконання визначених дій» [6]. Ставши об'єктом дослідження з середини двадцятого століття, проблема психологічної готовності отримала подальший розвиток у працях багатьох вчених [6, 14]. Гагаєва характеризує психологічну готовність як стан оптимального рівня працездатності, Моляко та Смутьсон як складну психологічну систему, яка забезпечує успішне виконання професійної діяльності [23]; Дьяченко виділяє тривалу і ситуативну готовність. Тривалою формою психологічної готовності є система професійних якостей, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності. Тимчасова готовність є ефективним проявом тривалої готовності в конкретній

ситуації. Мощенко говорить про єдність тимчасової і тривалої готовності у випадку тривалої психологічної готовності.

Психологічна готовність може бути короткочасною або довготривалою залежно від індивідуальних якостей, типу вищої нервової діяльності й умов праці людини. Довготривала готовність включає в себе раніше набуті знання, уміння, навички. Тимчасова готовність – це внутрішня налаштованість на активні дії, досягнення успіху. Тимчасова і тривала готовність пов'язані між собою.

Аналіз психологічної літератури виявляє існування функціонального та особистісного підходів до вивчення психологічної готовності [14]. Функціональний підхід розглядає психологічну готовність як стан, що передуює усвідомленій поведінці, особистісний підхід – як результат підготовки до певної діяльності [14].

Дьяченко, Кандибович виділяють такі компоненти психологічної готовності:

- Мотиваційний компонент, який включає професійну орієнтацію, інтерес і бажання займатися професійною діяльністю, підвищувати свій професійний рівень;
- Орієнтаційний компонент, що базується на етичних і професійних ідеалах, поглядах, принципах, переконаннях і готовність діяти відповідно до них;
- Когнітивно-оперативний, що включає професійну орієнтованість уваги, ідей, пам'яті, мислення, знань, дій, необхідних для успішної професійної діяльності;
- Емоційно-вольовий: емоційний тон, емоційна чутливість, самоконтроль, наполегливість, ініціативність, рішучість, незалежність, самокритичність, самоконтроль.

Байменова дає визначення різних рівнів психологічної готовності майбутніх психологів.

- Високий рівень характеризується здатністю передбачати реакцію людей, розуміти їх почуття і думки, дати правильну психологічну характеристику особистості, толерантно, з симпатією і емоційним теплом взаємодіяти з

людьми. Високий рівень психологічної готовності передбачає високий академічний рівень.

- Середній рівень характеризується позитивними і негативними якостями. Хороша адаптивність вступає в протиріччя з недостатньою здатністю передбачати поведінку і реакцію людей, емоційна стабільність із залежністю від думки інших, байдужістю і мінливістю в ставленні до людей, недостатньою толерантністю, емпатією, недостатньою професійною мотивацією.
- Низький рівень характеризується неточністю розуміння поведінки людей, їх реакції, відсутністю толерантності, залежністю від думки інших людей, емоційною нестабільністю, недостатністю емпатії, саморегуляції, незацікавленістю в оволодінні професійними знаннями, низьким академічним рівнем.

Низький рівень психологічної готовності до здійснення професійної діяльності є однією з основних причин професійної невідповідності майбутніх психологів до вимог професії і потреб суспільства.

Суперечливий характер поглядів різних авторів на проблему психологічної готовності свідчить про необхідність продовження її вивчення.

1.2. Психологічні чинники формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності

«Чинник – це рушійна сила, причина будь-якого процесу, явища: суттєва обставина в істотному процесі, явищі.» [9].

У психологічній літературі розглядаються зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні) чинники. До зовнішніх чинників відносяться: внутрішній стан в країні (війна), економічна ситуація в країні, суспільна думка щодо важливості професії психолога, престижність професії, навчальне середовище, навчальні програми та практична підготовка, підтримка від викладачів і наставників, можливість стажування, можливість професійного розвитку.

Більш вагомий вплив мають внутрішні чинники: мотивація, самооцінка, саморефлексія, емпатія, креативність, когнітивний, комунікативний і організаційний компоненти, тощо [35].

Формування готовності психологів до професійної діяльності полягає в знаходженні відповідності початкової стадії професіоналізації до вимог діяльності, визначення механізмів і навчальних технологій для забезпечення формування необхідного рівня компетентності психолога для професійної діяльності [30].

Майбутня готовність до професійної діяльності набуває рис навіть до початку професійного навчання. Н. Сміла зазначає, що готовність до професійної діяльності є комплексом, що відображає рівень розвитку важливих професійних якостей спеціаліста [54]. Автор підкреслює, що формування психологічної готовності включає стадії вибору професії, початок навчання, адаптацію до навчання і згодом до професійної діяльності. Вибір майбутньої професії може мати конформістський характер – поради батьків, обставини, інтерес до професії [35, 10]. Важливо, щоб розуміння вимог відповідало особистим рисам студента.

Вищі навчальні заклади освіти, у яких проходять підготовку майбутні психологи, мають забезпечувати ефективний навчальний процес та можливість набуття практичних умінь та компетенцій, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Навчальні завдання у закладах вищої освіти складаються таким чином, щоб, виконуючи їх, студенти мали змогу формувати навички самоорганізації, управління часом, вирішувати поставлені перед ними проблеми за допомогою застосування різних психологічних підходів, проводити дослідження, уміти презентувати їх результати, навчатись навичкам ефективної комунікації та вирішення конфліктів [47].

Навчальне середовище має значний вплив на розвиток майбутнього фахівця як конкурентноспроможного. Заняття з предметів, відвідування лекцій, наукових конференцій, читання психологічних матеріалів та літератури розширює як особистісний, так і професійний світогляд студента психолога [47].

Важливим є технічний компонент навчання у ВНЗ. Створення інформаційного поля, в якому відбувається керівництво навчально-виховними процесами з застосуванням інформаційних технологій, дозволяє організувати індивідуальний план та підхід до кожного студента. Водночас, використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі сприяє розвитку у студентів-психологів різноманітних навичок, включаючи технічні, дослідницькі, комунікативні, аналітичні, креативні та організаційні. Це дозволяє їм не лише збагачувати свої знання та навички в галузі психології, але й успішно впроваджувати їх у практичну діяльність. Розуміння та ефективне використання цих технологій може сприяти покращенню результативності навчання, розвитку професійної кар'єри та здобуттю нових можливостей для розвитку у галузі психології [10].

Важливим є і студентське-самоврядування, як складова навчально-виховного процесу [30]. Воно має велике значення для розвитку студентської спільноти, розширення особистих та професійних навичок, долучення до суспільно корисної діяльності. Участь у самоврядуванні розвиває лідерські якості, відповідальність, сприяє висловлюванню та захисту студентських інтересів, активному навчанню та критичному мисленню; стимулює створення позитивного середовища для навчання та співпраці. Організація виховної роботи, оздоровчої діяльності, спортивних та культурних заходів сприяє самовираженню та створенню різноманітних можливостей для особистісного розвитку студентів. Ці заходи допомагають студентам розкрити свій потенціал, розвинути творчість та виховати активних та відповідальних членів суспільства. Крім того, вони сприяють формуванню здорового способу життя, зміцненню фізичного та психічного здоров'я, а також підтримці позитивного психологічного клімату в університетському середовищі.

На думку С. Скидана, навчальне середовище формується із двох площин – зовнішньої (навколишнє середовище, що оточує особистість) та внутрішньої (яке виховує людину – взаємодія з іншими, спілкування, психологічний клімат, тощо). Саме тому людський фактор та фактор навчального середовища є нерозривними і утворюють цілісну систему «викладач-студент-навчальне середовище» [28].

На думку багатьох вчених на формування готовності до професійної діяльності впливає не лише зміст навчального матеріалу, але й методи і форми навчання, стосунки між учасниками навчального процесу, психологічна атмосфера під час занять. Надзвичайно важливою для формування готовності до майбутньої професійної діяльності є позитивна і систематична мотивація до навчання. Важливим елементом мотивації є інтерес, який вчені поділяють на емоційний, що викликає позитивні емоції, задоволення; інтелектуальний, що асоціюється зі знаннями про світ та інтелектуальною діяльністю людини; професійний і когнітивний інтерес – постійне бажання набувати нових знань у майбутній професії і використовувати їх для вирішення професійних завдань [32].

Розглядаючи навчальне середовище ВНЗ як один із зовнішніх психологічних чинників впливу на готовність студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності, не можна не врахувати той факт, що це середовище належить до складного та стресогенного [30]. На це є ряд причин:

- Соціальні виклики – такі як адаптація до незвичних умов, нові соціальні взаємодії, необхідність встановлення нових соціальних зв'язків;
- Велике навчальне навантаження – студентам необхідно засвоювати багато нового матеріалу, відвідувати лекції, семінари, конференції, брати участь у практичних заняттях, виконувати багато самостійної роботи, проводити дослідження та писати звіти, що може викликати перенапруження;
- Тиск від батьків або викладачів – студенти можуть відчувати тиск від високих вимог щодо успішності, які висувуються до них;
- Стрес через екзамени – підготовка до екзаменів вимагає зосередженості, студентам необхідно запам'ятати велику кількість матеріалу, часом за короткий період. Боязнь невдачі та страх того, що вона вплине на їхню академічну успішність та подальше професійне зростання значно підвищує рівень стресу;
- Неуспішність – якщо студенти не досягають поставлених перед собою цілей або мають труднощі із засвоєнням матеріалу, вони можуть відчувати

невпевненість у собі та власних силах, що значно впливає на їхню навчальну діяльність;

- Виникнення конкуренції – у вищих навчальних закладах часто відчувається конкурування за отримання високих оцінок, стипендій та місць у гуртожитках;
- Взаємодія з педагогами – іноді студенти можуть потрапляти у конфліктні ситуації з викладачами, відчувати відсутність їхньої підтримки. Викладачі можуть використовувати методи навчання та підходи, які можуть бути неефективними по відношенню до студентів, що призводить до проблем із розумінням матеріалу та погіршення результатів;
- Взаємодія з одногрупниками – може призводити до непорозумінь і конфліктів, створювати стрес через необхідність співпраці з іншими у групових проектах. Якщо середовище у групі не є дружнім, студенти можуть відчувати психологічний тиск та стрес, що може негативно позначитися на їхньому самопочутті та результативності навчання.

Не кожне із навчально-виховних середовищ сприяє розвитку, формуванню особистості та її готовності до здійснення професійної діяльності, а лише таке, яке має позитивний психологічний клімат [30].

Дослідники визначають психологічний клімат як властивий певному колективу стійкий психологічний настрій, що значно впливає на ставлення людей до навчання та роботи, до інших членів та навколишнього середовища [18].

Зазвичай вирізняють три основних типи психологічного клімату:

- Психологічний клімат із позитивною спрямованістю - характеризується сприятливим та підтримуючим середовищем, де встановлені доброзичливі стосунки між учасниками групи. Взаємодія в цьому середовищі сприяє розвитку взаємоповаги, довіри та співпраці. Позитивний клімат визначають як сприятливий або «здоровий» клімат. В такому кліматі студенти почуваються комфортно, їм легко спілкуватися, вони відчувають

підтримку з боку своїх одногрупників та викладачів. Це стимулює активну участь у навчальному процесі та сприяє підвищенню результативності.

- Клімат з недостатньо визначеною спрямованістю – характеризується відсутністю яскраво вираженого позитивного або негативного відношення учасників один до одного. Спілкування може бути ввічливим і поважним, але відсутній великий рівень емоційної залученості. В такому кліматі студенти можуть відчувати нейтральність або віддаленість, що може впливати на їхню мотивацію та зацікавленість у навчанні.
- Клімат із негативною спрямованістю – характеризується частими конфліктами і суперечками між учасниками, присутністю напруги та недовіри один до одного. У такому кліматі студенти можуть відчувати стрес, неспокій та невпевненість через відсутність підтримки та взаєморозуміння. Це може негативно позначитися на їхньому самопочутті, мотивації та результативності навчання. Клімат із негативною спрямованістю вважають несприятливим або «нездоровим».

Тип психологічного клімату у групі багато в чому визначає, наскільки залученим є кожен учасник до колективної діяльності, яким є його рівень фахової та соціальної активності, його мотивацію до роботи та навчання. У сприятливому кліматі рівень активності зазвичай є доволі високим, адже навколишня атмосфера сприяє зацікавленій участі, пошуку нових креативних рішень та ініціативності. При негативному або іноді й несприятливому кліматі, учасники групи характеризуються пасивністю та байдужістю [18].

Психологічний клімат відіграє велику роль у тому, як учасники колективу взаємодіють між собою і загалом визначає їх відношення один до одного. У групі, де панує сприятливий клімат, стосунки характеризуються прийняттям і взаємоповагою як у взаємодії «студент-студент», та і у взаємодії «студент-викладач» [33].

За позитивного психологічного клімату у студентів-психологів відбуваються формування певних ціннісних орієнтацій, зокрема таких, як творчий підхід до роботи, можливість самореалізації та реалізації себе як професіонала, важливість друзів та

колег-однодумців, що відкриває нові ресурси для навчання та вдосконалення себе як майбутнього професіонала [25].

Психологічний клімат має відношення до ставлення студентів самих до себе. Якщо клімат є сприятливим, а взаємодія з іншими тісною та підтримуючою, він стимулює учасників досягати поставлених цілей, долати виклики у професійній діяльності. Це в свою чергу призводить до почуття задоволеності, позитивного ставлення до себе та хорошої самооцінки. Доброзичливі поради однодумців, спільна орієнтованість на високі показники стимулює вдосконалення власних навичок, здатності до саморегуляції, самоаналізу, та рефлексії, що дозволяє знаходити вирішення все складніших професійних питань [30].

Обов'язковим компонентом підготовки у вищому навчальному закладі є можливість проходження практики та стажування, що має здійснюватися під методично-організаційним керівництвом спеціалістів відповідного фаху. Відвідування практики і стажування має велике значення для формування професійної готовності майбутніх студентів-психологів з багатьох причин. Практика дає можливість студентам апробувати теоретичні знання, поглибити їх для подальшого всебічного застосування під час дослідницької, педагогічної, наукової робіт на фахових місцях. Отримання практичного досвіду у різних галузях психології під час стажування та проходження практики допомагає студентам ознайомитись та обрати область, в якій би вони хотіли працювати по закінченню навчання. Практичний досвід стимулює розвиток професійних навичок, таких як спілкування з клієнтами, ведення документації, проведення просвітніх занять, збір і аналіз інформації, необхідної для психологічних досліджень. Дуже корисним є праця під керівництвом досвідчених психологів, професіоналів у цій сфері, які можуть надавати підтримку, поради та наставництво практикантам [36].

Проходження студентами-психологами практики та стажування стимулює формування і розвиток багатьох необхідних для психологічної діяльності компетенцій [12].

Таблиця 1.1

Компетенції, які мають сформуватись під час проходження практики та стажування у студентів-психологів

Вид компетенцій	Основні вміння
Інтегральні	Уміння вирішувати завдання, постановка яких передбачена спеціальністю, та практичні проблеми, що потребує знань про загальні психологічні теорії та методи в умовах невизначених або комплексних
Загальні	<p>Здатність застосовувати теоретичні знання на практиці</p> <p>Розуміння суті та особливостей професійної діяльності</p> <p>Уміння працювати із інформаційними технологіями</p> <p>Здатність приймати самостійні рішення</p> <p>Здатність працювати спільно з іншими учасника групи</p> <p>Навички ефективного спілкування</p>
Спеціальні (фахові)	<p>Вміння користуватися категоріально-понятійним апаратом психології</p> <p>Вміння аналізувати та використовувати досвід вітчизняних і зарубіжних психологів для розуміння появи, функціонування та розвитку явищ психіки</p> <p>Здатність до самостійного знаходження, збору та критичного аналізу інформації з різних психологічних джерел</p> <p>Вміння підібрати валідний інструментарій для психодіагностики</p> <p>Здатність до самостійного планування, організації та проведення досліджень</p> <p>Вміння аналізувати зібрані дані та отримані результати, формувати за ними практичні рекомендації</p> <p>Вміння проводити просвітницькі та психопрофілактичні заняття</p> <p>Здатність до професійної гнучкості та адаптації</p> <p>Навички професійної етики</p>

Спрямованість до розвитку як особистості та як професіонала

Хоча академічна діяльність є одним із вирішальних факторів, є інші особисті і професійні навички, що в однаковій мірі визначають професійну готовність до вибраної сфери діяльності.

Відомо, що особисті якості мають великий вплив на професійну діяльність. Останні два десятиріччя відзначалися активним розвитком проблеми особистісних рис психолога. Професія психолога вимагає розуміння внутрішнього світу особистості, вміння слухати та сприймати інформацію, широкий світогляд, виразне мовлення та позитивне ставлення до інших людей. Серед важливих особистісних якостей можна виділити розвинене мовлення, інтерес до інших людей, комунікабельність, неконфліктність, емоційну стабільність, адаптивність, емпатію, терплячість та пунктуальність. До цього переліку також можна включити спостережливість, уважність, ввічливість, тактовність, чуйність, безкорисність, делікатність, чесність, повагу, спокій, об'єктивність, моральність, освіченість, ерудицію, незалежність суджень, стресостійкість, відкритість до нових знайомств та здатність підтримувати їх, високий рівень інтелекту, відповідальність за власні дії та наполегливість, адекватна самооцінка.

За оцінкою Heine і Lehman протягом 35 років проблемі самооцінки було присвячено понад 18 000 теоретичних і емпіричних досліджень. Роль самооцінки досліджується майже століття (Greenier, Kernis, Waschull). Низька самооцінка розглядається деякими вченими як причина всіх бід, а висока самооцінка – як причина всього позитивного (Marnning, Bear, Minke).

Rosenberg стверджував, що самооцінка полягає у позитивній оцінці і повазі до себе, Sedikides і Gress – у самоповазі і самовпевненості. Словник Вебстера дає визначення самооцінки як задоволення собою, як «хорошу думку про власну гідність і цінність». Самооцінка може стосуватись людини взагалі або специфічних аспектів людини (наприклад, соціального статусу, належності до певної групи, фізичних

даних, праці, академічних успіхів). Reasoner вважає самооцінку поєднанням двох компонентів – компетентності та вартісності, «спроможності відповідати на виклики життя і бути вартим щастя».

Формування самооцінки – довгий процес, що залежить від переходу від однієї стадії життя до іншої [54]. В той час як протягом підліткового віку самооцінка падає, вона підвищується протягом ранньої юності (Tsai, Ying, Lee). Самооцінка формується рано, у відповідь на фактори взаємин і темпераменту. Велику роль в її формуванні відіграє сім'я і школа. Rosenberg і Coopersmith показали, що бажання батьків сприяти незалежності й автономії позитивно впливає на самооцінку. Студенти-психологи з високою самооцінкою мають позитивний вплив на інших, впевнено зустрічають нові ситуації, стійкі до розчарувань, відповідальні, раціонально оцінюють ситуації. Низька самооцінка може нести загрозу емоційній саморегуляції. Люди з високою саморегуляцією щасливіші, більш оптимістичні й вмотивовані, ніж люди з низькою самооцінкою, менш схильні до депресії, тривожності і негативного настрою. Самооцінка забезпечує енергію для мобілізації людської поведінки, є ключем до успіху в житті. Люди з низькою самооцінкою страждають від почуття неповноцінності й емоційної нестабільності, що призводить до незадоволення життям, іншими людьми та власними обставинами (Maskinon). Низьку самооцінку пов'язують з депресією, агресивністю, неспроможністю переборювати труднощі.

Самооцінка може бути нашим найважливішим психологічним ресурсом у професійній діяльності, де самооцінка є не емоційною розкішшю, а вимогою виживання. Самооцінка відіграє важливу роль в спроможності ризикувати, навчатись новим вмінням, справедливо ставитись до інших, діяти продуктивно і настійливо. Необхідно культивувати ці важливі риси, щоб діяти оптимально в своїй професійній діяльності [38].

Ми живемо в час швидких змін, коли адекватна самооцінка стала необхідною.

Психологи потребують більшої обізнаності з цим важливим аспектом тепер, коли вони зустрічають все більше клієнтів зі стресом, пов'язаним з надзвичайними подіями

в країні (війна). Це вимагає від психолога більшого вміння самоуправління, особистої відповідальності й цілеспрямованості. Ці риси психолог має передати іншим людям, переконуючи їх вірити в свої можливості, свій розум, розуміючи, що для людини у важких обставинах віра у свій розум, свідомість є важливим засобом виживання і керівництвом в поведінці. Зневіра в свій розум, свої сили завадить можливості справити з сучасними викликами.

Майбутні психологи більше, ніж студенти інших спеціальностей, розуміють важливість розвитку рефлексії, саморегуляції своєї поведінки, саморозуміння, як важливих факторів майбутньої професійної діяльності [34].

Аналіз літературних джерел показує, що рефлексія глибоко досліджується як психологами, так і представниками інших гуманітарних дисциплін (Рубінштейн, Деркач, Зеєр) і характеризується як важливий фактор розвитку компетентності. Рефлексія є також фактором розвитку особистості в цілому. Тому пошукам ефективних методів опанування рефлексією приділяється велика увага (Дадеко, Кучеренко). Ляудіс пропонує у процесі викладання психології використовувати спеціальні рефлексивні завдання, що дають можливість студентам застосувати рефлексивні методи щодо власних психічних станів, наприклад, введення щоденника своєї рефлексивної діяльності, записів власних роздумів. Метод рефлексивного написання щоденників, листів, є методом допомоги майбутнім психологам у пізнанні себе, розумінні і вираженні власних емоцій.

Професія психолога вимагає постійного аналізу і оцінки своєї діяльності, пошуку її вдосконалення. Саморефлексія є хорошим методом для досягнення цієї мети. Саморефлексія взаємопов'язана зі здатністю самоспостереження, бажанням знати більше про себе, є фундаментом побудови самоідентичності, зміни спостереження за зовнішнім світом на спостереження за собою. Самоспостереження є необхідною умовою успішної діяльності, тому що дає можливість аналізувати, глибше розуміти інших і себе [2].

Розвиваючи вміння саморефлексії майбутні психологи покращують своє критичне і аналітичне мислення, здатність до емпатії.

Емпатія – здатність розпізнавати та розуміти почуття і емоції інших людей, головний елемент емоційного інтелекту, зв'язок між собою та іншими, розуміння, що відчувають інші так, як би ми відчували це самі. Емпатія – вміння увійти і уявно відчувати досвід іншої особистості (Chambers English Dictionary).

Емпатія – усвідомлення почуттів, потреб і турбот інших (Daniel Goleman у Working with Emotional Intelligence). Емпатія є інтуїтивною, але над нею можна працювати інтелектуально, це вміння, яке можна розвивати (Tim Minchin).

Daniel Goleman визначає три ключові елементи емпатії:

- Розуміння інших – розуміти почуття інших і активно цікавитися їхніми турботами.

Ті, хто робить це: емоційно налаштовуються, уважно слухають, звертають увагу на невербальну комунікацію, уловлюючи майже підсвідомо тонкі підказки. Проявляють чутливість, усвідомлюють перспективи інших. Опираючись на розуміння потреб і почуттів інших, спроможні допомогти їм. Це вміння можна за бажанням розвинути. Деякі люди можуть уникати небезпеки бути поглинутими почуттями інших.

- Розвиток інших – розвивати інших означає працювати над їх потребами і турботами, допомагати їм проявити власний потенціал у повній мірі.

Такі люди зазвичай цінують інших за їх сильні сторони, забезпечують можливість покращення досягнень, розвитку їх потенціалу.

- Використання різноманітності – здатність створювати і розвивати можливості за допомогою різних людей, визнаючи, що ми всі вносимо щось своє у спільну справу.

Ці люди з повагою ставляться до всіх, розглядають різноманітність як можливість, вважаючи, що різноманітні групи працюють краще, ніж одноманітні.

Психологи визначають три типи емпатії:

- Когнітивна емпатія – розуміння думок і почуттів інших швидше раціонально, ніж емоційно.
- Емоційна емпатія – вловлювати почуття інших, буквально відчутти їх самому.
- Емпатія співчуття – розуміння почуттів інших і здійснення відповідних дій, щоб допомогти.

Емпатія відіграє основну роль у взаємодії психолога з клієнтами, у формуванні довірливої атмосфери [52].

На розвиток особистих і професійних якостей майбутніх психологів великий вплив має мотивація. Мотивацію вивчали Рубінштейн, Якобсон, Маслоу, Скіннер, Фройд, Хекхаузен та інші. Багатовимірність проблеми мотивації пояснюється різноманітністю її суті, структури. Мотивація - це комплексне утворення, що включає спрямованість, мотиви і якості особи, впливає на професійний розвиток майбутніх психологів. Під впливом мотивів, що асоціюються із соціальною значимістю спеціалістів-психологів, формується професійна орієнтація, бажання оволодіти професією, потреба в праці у цій галузі.

На формування освітньої мотивації майбутніх психологів впливають такі фактори:

- Соціальні і психологічні фактори – сім'я, університет, громадські організації, неформальні асоціації;
- Національні фактори – економічні, політичні, культурні, моральні умови в країні, засоби масової інформації;
- Психологічні фактори – риси характеру, схильності, здібності, інтерес, психологічні та фізіологічні якості, рівень загальної освіти;
- Суб'єктивні фактори – бажання навчатись, розширювати свої горизонти, самостверджуватись, досягати визнання, саморозвиватись.

Рівень розвитку мотивації майбутніх психологів залежить від методів, умов, засобів їх підготовки, розуміння ними значення навчання, рефлексивне ставлення до навчання [32]. Мотивація визначається діяльністю. Щоб діяльність сприяла розвитку, необхідно не лише розуміти її зміст, а й постійно покращувати мотивацію.

Розвиток особистої мотивації починається під час навчання в університеті і є умовою ефективної підготовки молодих спеціалістів. У науковій літературі мотивація розглядається як сукупність психологічних факторів, що пояснюють людську поведінку, її початок, орієнтованість та діяльність.

В сучасній психології є різні теорії професійної мотивації майбутніх спеціалістів, як процесу вибору професії, досягнення професійного успіху, здійснення професійної діяльності.

Професійна мотивація молодих спеціалістів нестабільна, їй характерний певний динамізм, який залежить від особи, її віку, оточення, специфічної ситуації.

Важливим чинником формування готовності до здійснення професійної діяльності є «самоактуалізація» - прагнення до найбільшого розкриття власних можливостей, потреба самовдосконалення, розвиток талантів, здібностей, вродженого потенціалу за допомогою таких «блоків» як:

- Когнітивний – самоспостереження, самопізнання, самооцінка;
- Регулятивний – самоконтроль та саморегуляція;
- Поведінковий – самовиховання, саморозвиток, самоосвіта, самопідготовка [55].

У зв'язку з трагічними обставинами життя країни на сучасному етапі, надзвичайно актуальною стала кваліфікована допомога психолога. Поряд з набутими професійними знаннями особливу роль відіграє креативний потенціал фахівця-психолога. Уміння використовувати свій креативний потенціал підвищує продуктивність праці, допомагає ефективному вирішенню психологічних та емоційних проблем [45].

У сучасній психологічній літературі багато робіт присвячено дослідженню креативності (Біла, Богоявленська, Загородня, Рензулі, Тейлор, В. Франкл та інші).

Креативність як складову діяльності психолога вивчали Артемчук, Лобода, Чепелева, Пов'якель та інші.

Термін креативність з'явився у психологічній літературі як визначення природної здатності людини творити нетипово, творчо підходити до виконання власної діяльності (Варгата, Завада, Дімітрова-Бурлаєнко).

Науковці Баррон та Харрінгтон розглядають креативність як здатність людини творити нове на основі нових підходів. Фромм трактує креативність як зацікавленість у чомусь новому, знаходження рішень у нестандартних ситуаціях. Шандрук вважає креативність потребою людини бути неповторною, гармонійно поєднувати власні й соціальні інтереси; Роджерс – як прагнення людини до самореалізації, відмову від стереотипного мислення; Грищенко зазначає, що висока креативність має бути особливістю психолога; Бочелюк, Зарицька вважають, що креативність є чинником психологічної готовності до професійної діяльності.

Можна стверджувати, що креативність є необхідною умовою професійного життя психолога, оскільки психологу доводиться вирішувати нестандартні проблеми, де необхідно проявляти креативність, інтуїцію, творчість [27].

Висновки до розділу I

Однією з причин професійної невідповідності майбутніх психологів до вимог професії і потреб суспільства є низький рівень їх психологічної готовності до здійснення професійної діяльності. Професійна готовність майбутніх психологів формується в процесі фахової підготовки з урахуванням особистісного розвитку.

Існують різні підходи до визначення психологічної готовності, проте більшість авторів погоджуються, що це складний комплекс різних, але пов'язаних між собою, факторів, що забезпечують мотивацію, готовність та здатність здійснювати професійну діяльність.

Критеріями оцінки готовності є психологічні знання, розуміння суті психологічної діяльності, професійний, моральний ріст, прагнення до самовдосконалення, оволодіння прийомами вирішення професійних проблем.

Професійна готовність характеризується позитивним ставленням до діяльності, схильністю займатись нею, знанням своїх сильних і слабких сторін, креативним мисленням, здатністю до саморегуляції. Часто в структурі готовності розрізняють психологічну, професійну і моральну готовність.

Різноманітність підходів до визначення психологічної готовності свідчить про складність цього поняття та необхідність подальших досліджень у цій області.

Психологічна готовність включає в себе як професійні знання і навички, так і персональні особливості: інтереси, мислення, увагу, емоційний інтелект. Дослідники виділяють зовнішні та внутрішні психологічні чинники. До зовнішніх чинників варто відносити економічну та соціальну ситуацію в країні, престиж професії, навчальне середовище та психологічний клімат у навчальному колективі. Внутрішні чинники, такі як мотивація, емпатія, здатність до саморефлексії, креативність, когнітивний, організаційний та комунікативні компоненти, самооцінка, також мають велике значення.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВУ НА НЬОГО ВНУТРІШНІХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ

2.1. Організація та методи дослідження

Підготовку до проведення дослідження було розпочато з підбору та аналізу літературних джерел. Були проаналізовані попередні наукові дослідження та прийняте рішення сфокусуватись на дослідженні наявного рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності та впливу на нього таких внутрішніх чинників, як самооцінка, емпатія і рівень креативності.

Предмет дослідження: готовність майбутніх психологів до професійної діяльності.

Об'єкт дослідження: внутрішні чинники, такі як самооцінка, емпатія і рівень креативності, які можуть впливати на рівень готовності майбутніх психологів до професійного розвитку.

Нами були висунуті такі гіпотези:

1. Рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності загалом є високим.
2. Розвинена самооцінка може впливати на готовність студентів до постійного професійного розвитку та навчання.
3. Студенти-психологи з вищим рівнем емпатії можуть виявляти вищий рівень готовності до роботи з клієнтами та ефективно взаємодіяти з ними.
4. Рівень креативності впливає на рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Це дослідження може мати практичний і теоретичний внесок у сферу психології та професійної підготовки студентів-психологів:

- Розкриття рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності дозволить уточнити освітні програми та методику навчання, а також вдосконалити процес підготовки психологічних спеціалістів.

- Розгляд внутрішніх чинників, таких як самооцінка, емпатія і рівень креативності, дозволяє визначити ключові аспекти, які можуть впливати на формування професійної готовності майбутніх психологів.
- Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення психологічної освіти.
- Врахування внутрішніх чинників може сприяти ефективному професійному розвитку майбутніх психологів, що, в свою чергу, позитивно вплине на якість надання психологічних послуг.

Таким чином, дослідження є актуальним і може сприяти вдосконаленню підготовки майбутніх психологів, а також поглибленню розуміння внутрішніх чинників, що впливають на їхню професійну готовність.

Основні етапи емпіричного дослідження

На етапі формування плану дослідження був здійснений підбір психодіагностичних методів та математичних критеріїв, які були застосовані при обробці даних дослідження.

Для дослідження були обрані такі методики: «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку Н. П. Фетискин, «Шкала самооцінки М. Розенберга», Опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна та Опитувальник креативності Джонса. [11, 26, 29].

Було використано математичні методи обробки даних, а саме коефіцієнт кореляції рангу Спірмена для вивчення можливих взаємозв'язків між самооцінкою, емпатією, креативністю та рівнем парціальної готовності та порівняльний аналіз.

Далі було розпочато етап організації та проведення дослідження. Вибірка була сформована із студентів-психологів 4 курсу Таврійського Національного університету та Національного авіаційного університету. Всього було опитано 41 досліджуваний

віком від 20 до 24 років. Тестування було проведене за допомогою інноваційних методів дистанційної роботи (гуглформ).

На наступному етапі отримані дані були оброблені, результати представлені графічно та проаналізовані. Здійснено докладний огляд кожного компоненту, дослідженого за методикою «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку». Також було проведено аналіз наявних рівнів самооцінки, емпатії та рівня креативності у досліджуваних і їх можливого впливу на готовність до професійної діяльності. Далі проводились математичні обчислення для знаходження взаємозв'язку між показниками досліджених внутрішніх чинників та їх можливого впливу на рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Опис психодіагностичних методик

Шкала самоприйняття Розенберга (Rosenberg Self-Esteem Scale, RSES) (Розенберг, 1965) є методикою, яка використовується для визначення рівня самооцінки. Нею користуються у різних галузях та у різних країнах. Шмітт та Аллік (2005) досліджували використання шкали у 53 країнах і підтвердили, що, незважаючи на культурні особливості, її застосування є універсальним.

У даний час, шкала самоприйняття Розенберга є одним із засобів визначення рівня самооцінки, який застосовується найчастіше через свою ефективність та валідність. Її використовують як і в клінічній практиці, так і в дослідницькій діяльності.

Шкала містить 10 тверджень, 5 із яких містять негативне забарвлення, інші 5 – позитивне (Додаток А). Досліджувані можуть обрати один із чотирьох варіантів відповідей на питання:

"Абсолютно не згоден" – 1 бал

"Не згоден" - 2 бали

"Згоден" – 3 бали

"Повністю згоден" – 4 бали

Після додавання отриманих балів, результати можуть знаходитись у діапазоні від мінімальної кількості балів – 10 балів, до максимальної – 40 балів, що трактується як:

низький рівень (10–25),

середній рівень (26–29),

високий рівень (30–40).

Це демонструє нам три можливі рівні самосприйняття або самооцінки.

Шкала емоційного відгуку А. Меграбіан

Шкала емоційного відгуку, розроблена Альбертом Меграбіаном та модифікована Н. Епштейном, є ефективною для виявлення та аналізу загальних емпатичних тенденцій досліджуваного.

Анкета дозволяє проаналізувати загальні емпатійні тенденції, рівень вираженості здатності емоційно реагувати на переживання інших та розуміти їх об'єкт переживання. Об'єктами емпатії виступають соціальні ситуації і люди, яким досліджуваний міг співпереживати в повсякденному житті.

Ця шкала може бути використана для дорослих та підлітків, і віковий діапазон для застосування її зазвичай не обмежений.

Опитувальник містить 25 тверджень, які стосуються емоційного відклику на різні ситуації (Додаток Б). Досліджуваний може виказати свою згоду або незгоду із зазначеними твердженнями та визначити її рівень, обираючи одну із можливих запропонованих відповідей:

Згоден (завжди)

Швидше згоден (часто)

Скоріше не згоден (рідко)

Не згоден (ніколи)

За відповідь можна отримати від 1 до 4 балів. Загальна оцінка підраховується шляхом підсумовування балів. За результатами підрахунку ми можемо визначити рівень емпатії досліджуваних таким чином:

- 82-90 балів - дуже високий рівень;
- 63-81 бал - високий рівень;
- 37-62 бали - нормальний рівень;
- 36-12 балів - низький рівень;
- 11 і менше балів — дуже низький рівень.

Опитувальник креативності Джонса

За Джонсом (1973), креативність має свій прояв у неочікуваних продуктивних актах, які людина реалізує без підготовки, використовуючи власні знання та навички.

Опитувальник креативності Д. Джонса спрямований на елементи, які пов'язані із творчими діями та розроблений спеціально для виявлення та аналізу проявів креативності, які доступні спостереженню ззовні. За допомогою даного опитувальника можна провести надійні підрахунки щодо рівня креативності.

Опитувальник складається із 8-ми тверджень, які містять характеристики творчого мислення та поведінки (Додаток В). Досліджувані можуть виразити своє відношення щодо списку характеристик творчих здібностей, обравши між відповідями, що оцінюються від 1 до 5 балів (1 - ніколи, 2 - рідко, 3 - іноді, 4 - часто, 5 - постійно).

Сума балів підраховується і може складати від 8 балів мінімально та 40 максимально. За сумою балів ми можемо визначити рівень креативності досліджуваних:

Дуже високий 40 – 34

Високий 33 – 27

Середній 26 – 20

Низький 19 – 15

Дуже низький 14 – 8.

Методика "Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку" (Фетіскін Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М.).

Методика "Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку" спрямована на самооцінку особистістю свого рівня готовності до саморозвитку у сфері професійно-педагогічної діяльності. Оцінка проводиться за 9-бальною шкалою, враховуючи різні аспекти якостей, умінь та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Методика "Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку" включає сім компонентів професійно-педагогічного саморозвитку (ППС) – мотиваційний, когнітивний, морально-вольовий, гностичний, організаційний, спроможність до самоуправління, комунікативний. Їхні рівні представлені у додатку Г.

Застосування цього опитувальника до психологів є ефективним та валідним, оскільки він оцінює готовність до саморозвитку в професійному контексті загалом.

2.2. Обробка та аналіз результатів

Для наочного зображення отриманих результатів дані буде представлено у вигляді діаграм.

Аналіз результатів дослідження самооцінки у студентів-психологів за Шкалою самоприйняття М. Розенберга

Діаграма 2.1

За результатами можна зробити наступні висновки:

43% учасників вибірки мають низький рівень самооцінки;

43% учасників – середній рівень;

14% учасників – високий рівень.

Отже, рівень самооцінки серед учасників вибірки різноманітний. Переважна кількість має низький та середній рівень самооцінки. З чого можна припустити, що досліджувані з низьким рівнем самооцінки відчують себе менш впевненими у своїх здібностях, для них може бути важким долати бар'єри в досягненні високих результатів у професійній сфері. Вони можуть боятися взяти на себе ініціативу і легко піддаватись впливу стресу.

Люди з середнім рівнем самооцінки можуть відзначатися стабільним емоційним станом та здатністю до адаптації до змін. Їхні рішення та вчинки можуть враховувати

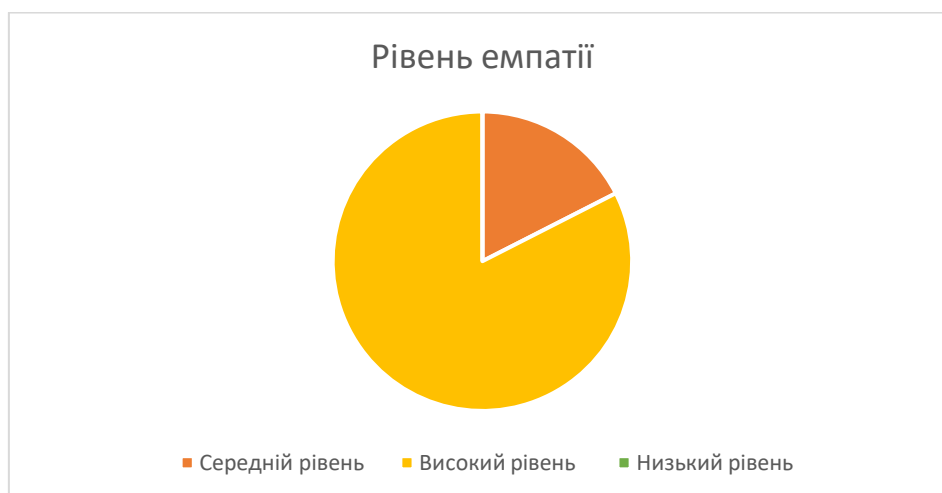
як власні можливості, так і об'єктивні реалії. Вони легше переносять вплив стресових чинників.

Особи з високим рівнем самооцінки можуть бути більш схильними до вибору амбіційних цілей та викликів. Їхня самооцінка може позитивно впливати на продуктивність та стосунки з іншими. Зазвичай вони мають більше резервів для подолання стресу і труднощів. Люди з високою самооцінкою будуть більш схильні до саморозвитку і самовдосконалення, оскільки вони відкриті для нових можливостей.

Загальний аналіз результатів дає можливість зрозуміти, яким є наявний рівень самооцінки досліджуваних та як він може впливати на них та визначати їхні можливості для особистого та професійного розвитку. Отримані дані можуть слугувати основою для подальших досліджень та розробки індивідуальних стратегій розвитку для осіб різних рівнів самооцінки.

Аналіз результатів дослідження рівня емпатії у студентів психологів

Діаграма 2.2

За результатами вибірки можна зробити наступні висновки щодо рівня емпатії:

0% учасників вибірки проявили низький рівень емпатії;

17% учасників мають середній рівень емпатії;

83% учасників проявили високий рівень емпатії.

Отримані дані свідчать, що більшість учасників має високий рівень емпатії, що може вказувати на їхню здатність розуміти та відчувати емоції інших людей та ефективно спілкуватись з ними.

Низький відсоток учасників із середнім рівнем емпатії вказує на те, що більшість має сильні емпатичні здібності.

Отримані результати свідчать про високий рівень емпатії серед даної групи учасників.

Аналіз результатів дослідження рівня креативності у студентів-психологів за Опитувальником креативності Джонса

Діаграма 2.3

За результатами вибірки досліджувані мають такі рівні креативності:

10% учасників вибірки проявили низький рівень креативності;

30% учасників притаманний середній рівень креативності;

53% учасників проявили високий рівень креативності;

7% мають дуже високий рівень креативності.

Низький рівень креативності може вказувати на можливі труднощі у генерації нових та нестандартних ідей, на обмежений творчий підхід та бажання дотримуватися стандартних методів. Це може викликати труднощі у ситуаціях, вирішення яких вимагає нетрадиційного підходу.

Ті, хто проявляє середній рівень креативності, надають перевагу стабільному та стандартному підходу до діяльності, але, можливо, з меншою кількістю новітніх підходів. Проте, люди із середніми показниками креативності можуть виявляти готовність до експериментів у відповідних ситуаціях.

Люди, які мають високий та дуже високий рівень креативності схильні до розв'язання завдань та проблем за допомогою інноваційних методів та підходів. Вони мають високий творчий потенціал та творчий підхід у різних аспектах життя, частіше вдаються до експериментування з новими методами та стратегіями.

Отже, переважає високий рівень креативності серед учасників вибірки, що може вказувати на загальні тенденції до творчого мислення та інноваційного підходу до вирішення завдань та ситуацій.

Біла І. М. у своїй статті «Психолого-педагогічна модель технології розвитку творчого мислення» визначає такі чинники формування креативного мислення як:

- Стимули дослідницьких та експериментальних дій, творчі запитання
- Розвиток творчого пізнання, спостережливості
- Оволодіння стратегічною поведінкою, прийомами креативного мислення
- Самоаналіз
- Активізація інтуїції
- Енергозбереження творчих можливостей.

Основною формою отримання досвіду для підростаючого покоління є навчальні задачі, розв'язуючи які, студенти набувають досвіду та навичок ефективної діяльності. Засоби розвитку творчого мислення за Білою І. М.:

- Креативні та практичні задачі
- Алгоритми і схеми
- Приклади
- Методичні вказівки
- Зразки
- Підказки.

Біла І. М. наголошує про важливість комфортного та сприятливого середовища для розвитку творчого мислення. При цьому, умовами актуалізації творчого мислення є:

- Середовище, яке є естетичним та розвивальним
- Моделі творчої поведінки
- Комунікаційний простір
- Індивідуальноособистісне спрямування
- Відсутність критики
- Сприяння творчості.

Аналіз готовності майбутніх психологів до професійної діяльності за Методикою «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку»

Автори методики виділяють сім основних компонентів готовності до саморозвитку: мотиваційний, що відображає прагнення до самоосвіти та навчання на курсах додаткової професійної освіти, когнітивний, що включає готовність отримувати «недостатні» знання в галузі педагогіки та психології, морально-вольовий, що досліджує професійно важливі якості особистості, гностичний, який визначає рівень розвитку професійних умінь, організаційний (організаторські здібності), комунікаційний (уміння контактувати з іншими людьми) та здатність до самоуправління своєю діяльністю.

Розглянемо результати за усіма сімома компонентами, які досліджує дана методика.

Діаграма 2.4

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку мотиваційного компоненту:

13% - низький рівень

33% - середній рівень

54% - високий рівень

За результатами проведеної методики визначено, що серед досліджуваних існує різна вираженість мотиваційного компоненту готовності до саморозвитку.

Для частини учасників виявлено обмежений рівень мотивації до самоосвіти та навчання на додаткових професійних курсах. Можливо, вони виявляють менший інтерес або потребу в постійному розвитку.

Особи з середнім рівнем мотивації мають певний інтерес до самоосвіти, але ймовірно, він не є ключовим чинником у їхньому професійному рості.

Більшість учасників виявили високий рівень мотивації до саморозвитку. Це може свідчити про великий інтерес і готовність здобувати нові знання, вдосконалювати свої професійні навички та активно залучатися до додаткової професійної освіти.

Загалом, більшість досліджуваних виявили високий рівень мотивації до саморозвитку, що свідчить про їх готовність до професійного зростання і про бажання підтримувати свій професійний розвиток у майбутньому.

Діаграма 2.5

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку когнітивного компоненту:

3% - низький рівень

23% - середній рівень

74% - високий рівень.

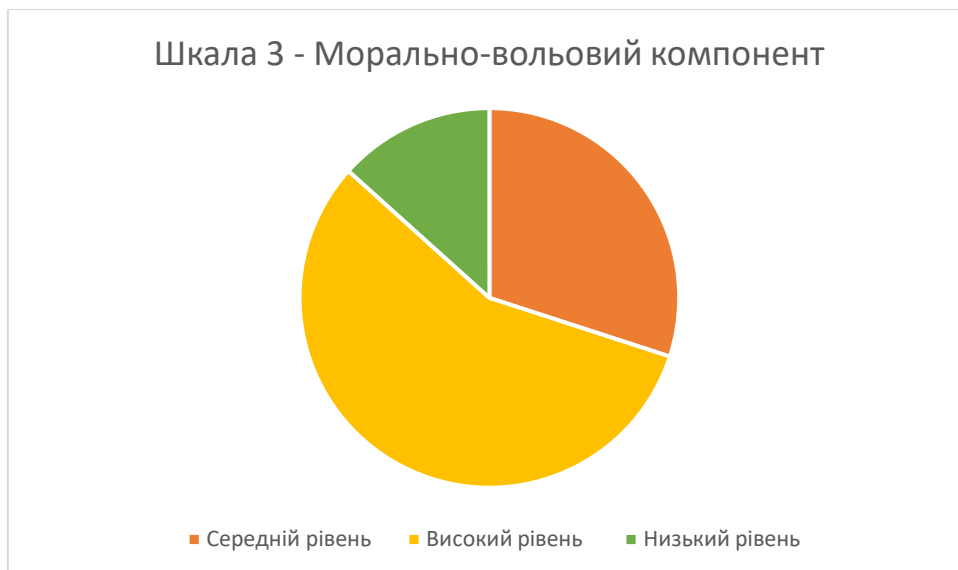
Низький рівень готовності до отримання «недостатніх» знань в галузі педагогіки та психології може вказувати на обмежений інтерес або готовність до активного вивчення нового матеріалу.

Середній рівень свідчить про те, що для частини досліджуваних когнітивний компонент є середньо вираженим. Вони можуть бути зацікавлені в отриманні нових знань, але це не є основним чинником їхнього професійного росту.

Більшість учасників виявили високий рівень готовності до отримання «недостатніх» знань. Це свідчить про активний інтерес до самоосвіти та бажання

постійно вдосконалювати свої професійні навички і готовність активно залучатися до вивчення нового матеріалу.

Діаграма 2.6

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку морально-вольового компоненту:

13% - низький рівень

30% - середній рівень

57% - високий рівень.

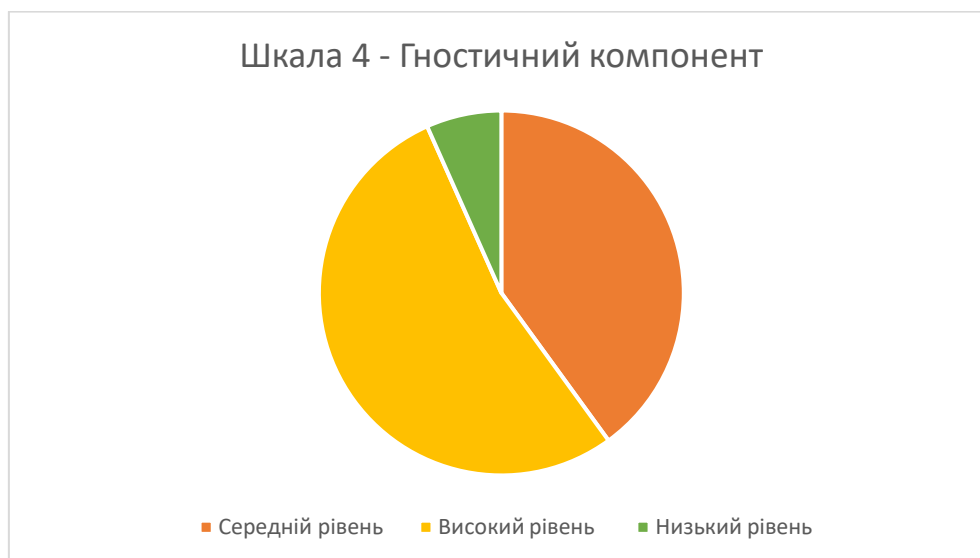
Низький рівень морально-вольового компоненту може вказувати на відсутність чітких професійних цінностей або потребу в подальшому вдосконаленні особистісних якостей.

Середній рівень морально-вольового компоненту може бути спричинений відсутністю явно виражених етичних принципів або нестабільністю в рішеннях.

Високий рівень морально-вольового компоненту готовності до саморозвитку свідчить про наявність чітких етичних принципів, стійкість в рішеннях та високий рівень внутрішньої мотивації.

Більшість учасників виявили високий рівень морально-вольового компоненту, що свідчить про наявність стійких професійних цінностей та високу готовність до внутрішнього саморозвитку.

Діаграма 2.7

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку гностичного компоненту:

7% - низький рівень

40% - середній рівень

53% - високий рівень.

За результатами методики виділено різні рівні розвитку гностичного компоненту готовності до саморозвитку.

Низький рівень гностичного компоненту може свідчити про недостатній розвиток педагогічних умінь та знань у галузі психології.

Середній рівень гностичного компоненту може вказувати на потребу у подальшому вивченні та вдосконаленні педагогічних навичок.

Високий рівень гностичного компоненту готовності до саморозвитку свідчить про високий рівень педагогічних умінь та готовність до навчання в галузі психології.

Загалом, більшість учасників виявили високий рівень гностичного компоненту, що свідчить про їхню готовність та здатність до вивчення та застосування педагогічних знань в професійній діяльності.

Діаграма 2.8

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку організаційного компоненту:

13% - низький рівень

40% - середній рівень

42% - високий рівень.

За результатами методики виділено різні рівні розвитку організаційного компоненту готовності до саморозвитку.

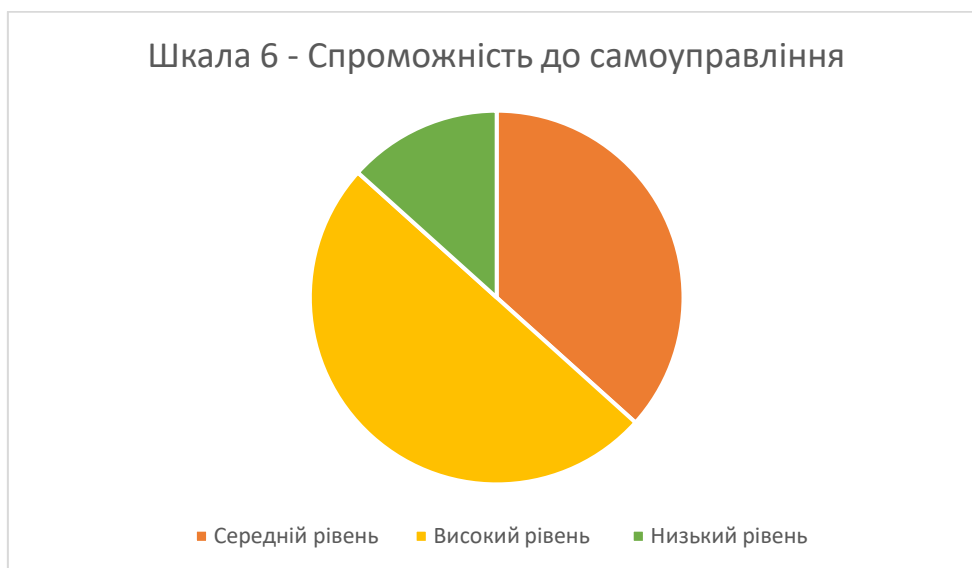
Низький рівень організаційного компоненту може вказувати на обмежену організаторську здатність та нестабільність управлінських навичок у галузі психології.

Середній рівень організаційного компоненту може вказувати на потребу у покращенні організаційних навичок та управлінської ефективності.

Високий рівень організаційного компоненту готовності до саморозвитку свідчить про здатність до організації та управління в професійній діяльності.

Загалом, значна частина учасників виявила високий рівень організаційного компоненту, що свідчить про їхню готовність та здатність до організації та керівництва в контексті професійно-психологічного саморозвитку.

Діаграма 2.9

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні спроможності до самоуправління:

13% - низький рівень

37% - середній рівень

50% - високий рівень.

За результатами методики виділено різні рівні спроможності до самоуправління:

Низький рівень спроможності до самоуправління може вказувати на нестабільність у навичках самокерування та необхідність підвищення самодисципліни.

Середній рівень спроможності до самоуправління може вказувати на потребу у вдосконаленні навичок саморегуляції та планування.

Високий рівень спроможності до самоуправління свідчить про їхню високу самодисципліну та ефективність в управлінні власним професійним розвитком.

Загалом, значна частина учасників виявила високий рівень спроможності до самоуправління.

Діаграма 2.10

За результатами проходження методики, досліджувані проявили такі рівні розвитку комунікативного компоненту:

8% - низький рівень

18% - середній рівень

74% - високий рівень.

Низький рівень комунікативних навичок може вказувати на необхідність покращення вміння взаємодіяти та спілкуватися з іншими у контексті професійного саморозвитку.

Середній рівень комунікативних навичок може вказувати на те, що деякі аспекти спілкування вимагають удосконалення.

Високий рівень комунікативних навичок свідчить про здатність успішно взаємодіяти з іншими та ефективно спілкуватися в контексті професійного розвитку.

Загалом, більшість учасників виявила високий рівень комунікативних навичок, що говорить про їхню здатність комунікувати в професійному середовищі.

Діаграма 2.11

Загальна оцінка за більшістю шкал свідчить про високий рівень готовності до професійного саморозвитку. Такі результати можуть говорити про готовність до активної участі у навчанні, самостійному освоєнні нових знань та вмінь, а також готовність до професійного саморозвитку та вдосконалення.

Визначення можливого впливу досліджених внутрішніх чинників на рівень парціальної готовності.

Нами було проаналізовано можливу взаємодію самооцінки, емпатії та рівня креативності із рівнем готовності до професійного саморозвитку. Для цього було використано коефіцієнт кореляції рангу Спірмена. Ми отримали такі результати:

Коефіцієнт кореляції між самооцінкою та рівнем готовності до професійного розвитку – 0,345. Виявлено слабку позитивну кореляцію. Цей зв'язок може вказувати на те, що особи із вищою самооцінкою можуть мати трохи більш виражену готовність до професійного зростання.

Коефіцієнт кореляції між емпатією та рівнем готовності до професійного розвитку – $-0,307$. Виявлено слабку негативну кореляцію (коефіцієнт кореляції $-0,307$). Особи із вищим рівнем емпатії можуть проявляти трохи меншу готовність до професійної діяльності. Ми можемо припустити, що це пов'язано з тим, що психологам із високим рівнем емпатії може бути важко тримати дистанцію і не переносити стресові ситуації та емоції своїх клієнтів на самого себе.

Однак, зауважимо, що аналіз взаємодії рівнів самооцінки та емпатії на професійну готовність не виявив сильної кореляції, на відміну від креативності.

Коефіцієнт кореляції між рівнем креативності та рівнем готовності до професійного розвитку – $0,806$. Спостерігається висока позитивна кореляція. Це означає, що зі зростанням рівня креативності спостерігається тенденція до збільшення готовності до професійного саморозвитку серед майбутніх психологів.

Така висока кореляція може вказувати на те, що особи з вищим рівнем креативності також проявляють вищу готовність до самостійного професійного зростання, вдосконалення своїх навичок та вивчення нових підходів у сфері психології. Це може бути важливим аспектом для успішної психологічної практики, оскільки вимагає постійного розвитку та адаптації до нових викликів у галузі.

2.3. Корекційне заняття та практичні рекомендації

Під час проведення дослідження наявного рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності та впливу на нього таких внутрішніх чинників, як самооцінка, емпатія і рівень креативності більшість учасників дослідження виявили низький та середній рівень самооцінки, вказуючи на можливі труднощі та невпевненість у власних здібностях. Тому для нас було важливим провести корекційне заняття та надати рекомендації для підвищення рівня самооцінки.

Цілі корекційного заняття: самопізнання та особистісний розвиток, збільшення впевненості у власних силах, покращення міжособистісних відносин, формування позитивного відношення до себе.

Мета заняття: покращити психологічний стан та самопочуття учасників, стимулювати їх самопізнання, розвинути їхню спроможність подолати страхи та збільшити самооцінку.

Корекційне заняття розраховане на 3 години з перервами та складається з трьох етапів:

1. Організаційний – надання учасникам інформації про особливості заняття, знайомство з учасниками, запитання про очікування учасників від заняття, прийняття правил групової роботи.
2. Проведення і виконання учасниками практичних вправ, рефлексія та їх обговорення.
3. Надання учасникам заняття подальших рекомендацій для підвищення самооцінки, які б вони могли застосовувати. Завершення заняття.

Корекційне заняття орієнтоване на студентів-психологів.

Етап 1.

Знайомство та встановлення контакту

Мета: познайомитись із учасниками заняття.

Ведучий просить кожного з учасників по черзі назвати своє ім'я та якусь свою позитивну характеристику.

Після цього ведучий розповідає про заняття та про важливість самооцінки, її вплив на наше життя. Задає питання учасникам, про їхні очікування та побажання щодо заняття і який результат вони хотіли б отримати.

Після цього відбувається прийняття правил

Мета: прийняття та ознайомлення з правилами групи, формування згуртованості учасників.

Ведучий пояснює учасникам, що для комфортної роботи групи варто прийняти правила і просить їх запропонувати свої правила. Також ведучий має запропонувати приклади правил, такі як конфіденційність – все, що вимовлено у рамках цієї групи, там і залишається; повага до того, хто говорить; правило «Я» - кожен учасник говорить лише за себе; правило незасудження інших учасників і т. д. Правила краще записати на дошці. Після прийняття правил ведучий наголошує на тому, що їх не можна порушувати протягом усього заняття.

Етап 2

Вправа «Ви мене впізнаєте»

Ціль: Розвиток соціальної сприйнятливості, покращення навичок саморефлексії і самопізнання

Інструкція для групи: Уявіть, що ви домовились по телефону про зустріч із людиною, яка побачить вас вперше. Ви обговорили день, час та місце зустрічі, тепер вам потрібно описати себе так, щоб людина, з якою ви зустрінетесь, відразу вас впізнала. Спробуйте знайти ознаки, які відрізняють вас від інших – особливості вашої ходи, жести, які ви використовуєте, звичка поправляти волосся. Занотуйте це, будь ласка, на підготованих для вас аркушах паперу.

Час для роботи – 3-5 хвилин.

Потім учасники групи по черзі читають написане. Запитання. Обговорення.

Рефлексія.

Вправа «Я боюсь...».

Мета: визначення раціональних і нераціональних страхів

Ведучий: Ваше завдання – відшукати у собі «зони страху» та знайти щось, чого ви боїтесь, хоча більшість це не лякає. Спробуйте використовувати такий шаблон: «Я

боюсь чогось, хоча інші цього не бояться». Задача кожного – знайти в собі принаймні 3 страхи.

Якщо група довго мовчить і не знаходить учасника, який почав би говорити, ведучий починає з себе, відкрито повідомляючи про те, чого він особисто боїться. Ведучий активно підтримує висловлення кожного учасника, виказує своє розуміння.

Вправа «Я не боюсь».

Мета: Виявлення зон сміливості та механізмів набуття впевненості

Ведучий: Тепер ми спробуємо виявити наші «зони сміливості». Для цього спробуйте згадати про дії, які ви не боїтеся виконувати, хоча багато людей цього бояться. Спробуйте сформулювати фрази за наступним шаблоном: «Я не боюсь чогось, хоча цього бояться і (або) не можуть багато людей». Задача кожного – вимовити 3 подібні фрази.

Можливо, хтось із вас помітив, що він боїться того, чого не бояться інші учасники групи. Скажіть, будь ласка, їм про це.

Після виконання цих двох вправ часто можна виявити пари учасників, один із яких не боїться того, чого дуже боїться інший. У цьому випадку можна використовувати вправу «Як ти навчився цього не боятися?». (Якщо для когось не знаходиться пари, ведучий може стати в пару з ним).

Вправа «Як ти навчився цього не боятися?».

Мета: навчання способам формування сміливості

Ведучий формує пари учасників, в одного з яких є страх та у якого його немає.

Ведучий: Наше завдання – визначити, яким чином інший учасник групи навчився не боятися того, чого ми боїмося. Для цього нам потрібно сформулювати пари, і ми зробимо це так: спочатку просто знайдіть того, хто в попередніх вправах говорив, що

він боїться чогось, чого ви самі не боїтеся. Ті, для кого не знайшлося пари, поговоріть один з одним, щоб знайти такі речі. Тепер, будь ласка, намагайтеся з'ясувати у партнера, що йому допомогло або допомагає не боятися.

Обговорення. Які способи формування сміливості ви дізналися з діалогів? Ведучий виписує і формує список таких способів на дошці. Результатом повинен бути перелік різних способів подолання страху.

Вправа «Відновлення неактивних ресурсів»

Мета: оптимальне відновлення відчуття успішності

Обладнання: аркуші паперу для кожного з учасників.

Ведучий: Розділіть аркуш паперу на три частини. У першому розділі (№1) запишіть три спогади про успішне навчання або завершення справи (наприклад, оволодіння програмним забезпеченням, оволодіння іноземною мовою і т. д.).

У другому розділі (№2) напишіть три історії, які асоціюються у вас із відчуттям успіху.

Третій розділ (№3) використовуйте для написання фраз, що можуть підвищити ваш настрій і мотивувати вас («я найкращий», «я дуже добре справляюся», «у мене чудово виходить»).

Етап 3

Ведучий пропонує надати рекомендації як у подальшому можна підвищити свою самооцінку. Тут важливо зазначити про існування різних стратегій.

Ведучий: Важливо приймати себе, для цього намагайтесь відзначати свої досягнення, хваліть та нагороджуйте себе за виконання роботи. Пам'ятайте, що помилки – це частина процесу, і завдяки їм ви можете вчитися та покращувати свої вміння. Не карайте себе за помилки та уникайте самокритики, відзначайте свої сильні

сторони. Постановка невеликих реальних цілей та досягнення їх допомагає у відчутті успіху.

Пробуйте щось нове і намагайтесь не йти від ситуацій, які викликають страх. Подолання таких ситуацій дасть вам позитивний досвід і формулюватиме вашу впевненість у собі та власних силах.

Фізична активність також сприяє покращенню емоційного стану та вивільненню негативних відчуттів.

Великий вплив на самооцінку має соціальне оточення. Приємні розмови з друзями, обговорення почуттів та уникнення негативних впливів підтримує позитивний настрій.

У випадку потреби, звертайтеся до фахівця, такого як психолог чи психотерапевт. Не забувайте, що кожна особистість унікальна, а процес покращення самооцінки займає певний час.

Далі ведучий просить задати питання, якщо вони є, та завершує заняття.

Підвищення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх психологів є важливим з точки зору забезпечення якості послуг, що надаються клієнтам, ефективності роботи та досягнення успішних результатів у психологічній практиці. Висока готовність до професійної діяльності сприяє підвищенню довіри клієнтів. Крім того, підготовка до професійної діяльності сприяє розвитку необхідних навичок і знань для подальшого професійного зростання та забезпечення безпеки та захисту прав клієнтів. Підвищення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх психологів є ключовим аспектом для успішного функціонування психологічної практики та подальшого розвитку професійної галузі.

В процесі формування психологічної готовності до професійної діяльності особливо корисними є професійно-психологічні тренінги. Під час цих тренінгів майбутні психологи оволодівають навичками саморегуляції, розвивають впевненість,

покращують інтелектуальні здібності та свій емоційний стан. Професійно-психологічні тренінги дають можливість оволодіти прийомами подолання психологічних проблем.

Психологічні вправи та ігри, дискусії, психологічне моделювання активізують мислення, тренують пам'ять, дають можливість майбутнім психологам використовувати всі свої внутрішні ресурси.

Одним з найефективніших засобів підтримки психологічної готовності можна вважати метод психологічного дебрифінгу, під час якого учасники розповідають, що відбулось, що вони робили, описують свої реакції на події та ситуації, обговорюють емоційні, когнітивні та соматичні прояви свого психічного стану і шляхи подолання негативних ефектів, підбивають підсумок пережитого.

Студентам-психологам, які перебувають на етапі активного формування своєї професійної ідентичності та готовності до майбутньої діяльності, варто надати такі практичні рекомендації для їх підвищення професійної готовності:

- Займатись вивченням теоретичних знань, ознайомлюватись з останніми дослідженнями та теоріями, із різноманітними методиками, щоб формувати свій професійний інструментарій та покращувати знання про професію.
- Застосовувати теоретичні знання на практиці. Виконання різноманітних завдань та проектів, які моделюють реальні ситуації роботи психолога, проведення досліджень, дозволить набути необхідний досвід та навички.
- Вести активний пошук нових можливостей для навчання та професійного розвитку, брати участь у семінарах, тренінгах, конференціях та інших подіях у галузі психології.
- Бути зацікавленим у проходженні стажування та практик, що дозволить отримати практичний досвід роботи з клієнтами, поради від професіоналів у сфері психології, а також навчитися вирішувати реальні проблеми та ситуації.

- Обмінюватись досвідом з іншими студентами, що дозволить покращити та розширити власні знання про різноманітні методи та підходи у сфері психологічних знань.
- Розвивати самообізнаність про власні психологічні особливості, переконання та цінності, що допоможе краще розуміти себе та власні реакції у взаємодії з іншими.
- Покращувати здатність до саморегуляції, вчитися контролювати власні емоції та стрес, використовуючи методи релаксації, медитації та інші техніки саморегуляції, що допоможе зберегти емоційне благополуччя у професійній діяльності.
- Працювати над розвитком емпатії, комунікативними навичками, зокрема вмінням ефективного спілкування та слухання.
- Регулярно аналізувати власний професійний розвиток, виявляти свої сильні та слабкі сторони, а також визначати напрямки для подальшого удосконалення.

Дотримання практичних рекомендацій сприятиме підвищенню рівня готовності студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності.

Висновки до розділу II

Нами було проведено дослідження наявного рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності та впливу на нього таких внутрішніх чинників, як самооцінка, емпатія і рівень креативності.

Вибірка була сформована із студентів-психологів 4 курсу освітнього рівня Бакалавр Таврійського Національного університету та Національного авіаційного університету, було опитано 41 досліджуваний віком від 20 до 24 років.

Більшість учасників дослідження виявили низький та середній рівень самооцінки, вказуючи на можливі труднощі та невпевненість у власних здібностях. В подальшому нами було розроблено корекційне заняття, сфокусоване на підвищення рівня самооцінки та надано практичні рекомендації.

Значна кількість досліджуваних виявила високий рівень емпатії, що свідчить про їхню здатність розуміти та співчувати емоціям інших.

Переважання високого рівня креативності серед учасників вказує на їхню готовність до інновацій та творчого підходу у вирішенні завдань та ситуацій.

Отримані результати аналізу готовності майбутніх психологів до професійної діяльності за Методикою «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку» – загальна оцінка за усіма компонентами свідчить про високий рівень готовності до професійно-психологічного саморозвитку у більшості учасників, що підкреслює їхню схильність до активного навчання, самостійного освоєння нових знань та вмінь, а також бажання постійно удосконалювати свої професійні компетенції.

У процесі дослідження взаємозв'язку між самооцінкою, емпатією та рівнем креативності із рівнем готовності до професійного саморозвитку було виявлено високу позитивну кореляцію між рівнем креативності та готовністю до професійного розвитку. Коефіцієнт кореляції між самооцінкою, емпатією та готовністю до професійного розвитку не є значним. Суттєвий вплив творчих здібностей на готовність до професійного саморозвитку вказує на важливість креативності, як ключового фактору в психологічній підготовці майбутніх фахівців.

Отже, план дослідження був повністю виконаний.

ВИСНОВКИ

Психологічна діяльність в сучасних умовах та у ході війни набуває все більшого значення, оскільки потреба в психологічній допомозі та підтримці зростає. Психологи стикаються зі складними завданнями, пов'язаними з постійною напругою та загрозовими ситуаціями. Ефективна робота в екстремальних умовах вимагає високої стресостійкості, здатності швидко адаптуватись та приймати правильні рішення. Психологічна готовність до професійної діяльності стає ключовим фактором успішності в цій сфері, дозволяючи швидко реагувати на будь-які умови праці.

Вивченню проблеми формування психологічної готовності присвячено багато теоретичних робіт та емпіричних досліджень.

Існують різні підходи до визначення поняття готовності до професійної діяльності. Проте більшість авторів погоджуються, що психологічна готовність є комплексним явищем, яке формується професійною підготовкою в поєднанні з особистісними рисами. Ряд вчених виділяють окремі компоненти психологічної готовності, такі як мотиваційний, орієнтаційний, когнітивно-оперативний, емоційно-вольовий компоненти, а також визначають різні рівні психологічної готовності майбутніх психологів до здійснення професійної діяльності, розрізняють зовнішні та внутрішні чинники формування психологічної готовності.

Навчальні заклади, у яких проходять підготовку майбутні психологи, покликані забезпечити ефективний навчальний процес для набуття студентами необхідних для майбутньої діяльності умінь та компетенцій.

Підкреслюючи вплив змісту навчального матеріалу, методів і форм навчання, неможна залишити осторонь важливість позитивного психологічного клімату в навчальному середовищі. Позитивний психологічний клімат сприяє досягненню поставлених цілей, подоланню професійних викликів.

Проходження практики та стажування, яке є обов'язковим компонентом навчального процесу, дає можливість студентам поглибити здобуті теоретичні знання, сформувати необхідні для психологічної діяльності компетенції.

Хоча академічна діяльність є одним з вирішальних факторів, великий вплив мають особистісні риси психолога. Вивченню таких якостей як самооцінка, рефлексія, саморегуляція, емпатія, мотивація, креативність, когнітивний, організаційний та комунікативний компоненти присвячено багато науково-психологічних праць.

Одним із важливих внутрішніх чинників є здатність до рефлексії, без якої неможливе успішне кар'єрне зростання. Саморефлексія може бути визначена як роздуми над і оцінка своєї діяльності. Це аналіз позитивних і негативних емоцій, що допомагає краще зрозуміти себе і інших, помітити позитивні й негативні сторони своєї діяльності. Саморефлексія сприяє професійному розвитку. Рефлексія є необхідною умовою розвитку компетенції, глибокого осмислення власних знань, дій, вмінь.

Навчальна і професійна мотивація забезпечує високий рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Низька мотивація – заважає формуванню готовності майбутніх психологів до праці.

Важливим психологічним чинником формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності ж емпатія. Емпатія – це здатність співчувати та розуміти почуття, думки та переживання інших людей. Для психологічної діяльності емпатія є необхідною, оскільки вона допомагає побудувати довіру з клієнтом, зрозуміти його потреби та переживання, сприяє ефективній комунікації та підтримці в процесі консультування. Вміння відчувати емпатію також допомагає психологу стати більш ефективним спеціалістом, здатним до глибшого розуміння та допомоги своїм клієнтам. Не завжди може бути легко проявляти емпатію до інших, але завдяки умінню і уяві ми можемо розвинути цю якість.

Імунною системою свідомості психолога є самооцінка. Вона забезпечує спроможність відновлення після важких подій та під час стресових ситуацій. Висока самооцінка дозволяє психологу позитивно впливати на інших, адаптуватись до різноманітних умов, стикатись із новими викликами, справлятись із невдачами, бути відкритим до знаходження нових шляхів, застосування в роботі новітніх методів та

набуття нових знань. Висока самооцінка сприяє активізації внутрішніх ресурсів психолога, його продуктивній та ефективній діяльності.

Креативність психолога, як здатність творчо підходити до вирішення професійних питань, знаходити нові шляхи у нестандартних ситуаціях та мислити нестереотипно є необхідною умовою його праці.

Саме вивченню впливу внутрішніх психологічних чинників було присвячено проведене емпіричне дослідження рівня готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Для дослідження було сформовано вибірку, яку склав 41 студент-психолог 4 курсу освітнього рівня Бакалавр Таврійського Національного університету та Національного Авіаційного університету. Вік досліджуваних становив від 20 до 24 років.

Для отримання валідних результатів були підібрані такі методики: «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку Н. П. Фетискин, «Шкала самооцінки М. Розенберга», Опитувальник методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна та Опитувальник креативності Д. Джонса.

Аналізуючи результати за шкалою самооцінки М. Розенберга, нами було виявлено, що більшість учасників дослідження мають низький та середній рівень самооцінки, що вказує на їхню можливу невпевненість у собі та власних силах. Що було враховано при розробці корекційного заняття, яке направлене на підвищення рівня самооцінки студентів-психологів.

Значна кількість досліджуваних має високий рівень емпатії, що свідчить про їхню здатність співчувати та розуміти емоції інших.

Високий рівень креативності серед досліджуваних свідчить про те, що вони схильні мислити творчо, знаходити нові шляхи для вирішення ситуацій.

Отримані результати аналізу готовності майбутніх психологів до професійної діяльності за Методикою «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку»:

- Високий рівень мотивації до саморозвитку у більшості учасників, що вказує на їхню готовність до професійного зростання та бажання активно долучатися до додаткової професійної освіти.
- Високий рівень розвитку когнітивного компоненту, що свідчить про готовність до отримання «недостатніх» знань в галузі педагогіки та психології. Більшість досліджуваних мають активний інтерес до самоосвіти та бажання постійно вдосконалювати свої професійні навички.
- Високий рівень морально-вольового компоненту у більшості досліджуваних, що свідчить про наявність стійких професійних цінностей та високу готовність до внутрішнього саморозвитку.
- Високий рівень гностичного компоненту, що свідчить про готовність досліджуваних та їх здатність до вивчення та застосування психологічних знань в професійній діяльності.
- Значна частина учасників виявила високий рівень організаційного компоненту, що свідчить про їхню готовність та здатність до організації та керівництва в контексті професійно-психологічного саморозвитку
- Значна частина учасників виявила високий рівень спроможності до самоуправління.
- Отримані результати за комунікативним компонентом показують, що більшість досліджуваних мають високий рівень комунікативних навичок. Це свідчить про їхню здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти в професійному середовищі, що є ключовим аспектом у контексті професійного розвитку.

Загальна оцінка за всіма складовими вказує на високий рівень готовності до професійно-психологічного саморозвитку у більшості учасників, що відзначає їхнє

тяжіння до самостійного навчання, оволодіння новими теоретичними знаннями та практичними навичками, активне бажання удосконалювати свої професійні вміння.

У процесі дослідження взаємозв'язку між самооцінкою, емпатією та рівнем креативності із рівнем готовності до професійного саморозвитку було виявлено високу позитивну кореляцію між рівнем креативності та готовністю до професійного розвитку. Коефіцієнт кореляції між самооцінкою, емпатією та готовністю до професійного розвитку не є значним.

Значний вплив креативності на рівень готовності до професійної діяльності вказує на важливість творчого мислення, як ключового фактору в психологічній підготовці майбутніх фахівців.

Отже, план дослідження був повністю виконаний. Були підтверджені такі гіпотези:

1. Рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності загалом є високим.
2. Рівень креативності впливає на рівень готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Наступні гіпотези не були повністю підтвердженими або спростованими, їх дослідження може бути продовженим у майбутніх роботах:

1. Розвинена самооцінка може впливати на готовність студентів до постійного професійного розвитку та навчання.
2. Студенти-психологи з вищим рівнем емпатії можуть виявляти вищий рівень готовності до роботи з клієнтами та ефективно взаємодіяти з ними.

Проведене дослідження може мати практичний і теоретичний вплив на професійну підготовку студентів-психологів, завдяки використанню отриманих результатів для покращення навчального плану студентів-психологів.

Нами було надано практичні рекомендації щодо підвищення рівня готовності до професійної діяльності студентів-психологів, дотримання яких сприятиме розвитку практичних навичок, покращуватиме адаптацію до реальних ситуацій, допомагатиме студентам усвідомити сутність професійних вимог, розвивати навички самоосвіти та аналізу, а також готуватись до ефективного вирішення психологічних проблем у практичній діяльності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Антонова Н.О. Проблеми діагностики психологічної готовності до професійної діяльності у випускників психологічного факультету / Н.О. Антонова // Актуальні проблеми психології : зб. Наук. Праць. – 2009. – Том X. – Ч. 11. – С. 43–52
2. Антонова Н.О. Психологічні детермінанти готовності до професійної діяльності психолога. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. 2011. Вип. 6. С. 26-36
3. Балахтар, К. (2017). Креативність як фактор гармонійного розвитку. Вісник післядипломної освіти. В. В. Олійник (Ред.), 4/5(33/34), 9-16. Київ : Атопол Груп.
4. Біла І. М. Психолого- педагогічна модель технології розвитку творчого мислення. Актуальні проблеми психології: Зб. Наук. Праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. К: Видавництво «Фенікс», 2019. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 26. С. 34–45.
5. Білуха, Т., Дейниченко, Л., & Кухар, Т. (2022). Особистісні передумови успішності професійного навчання. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія, (4 (53), 12-18.
6. Бодров А. Система психологічної регуляції та стресостійкості, психологічний журнал – с. 73-82
7. Бондарчук О. І. та ін., Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін. Київ, Україна: НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. Освіти», 2014.
8. Бродовська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові: Словник / В. Й. Бродовська, І. П. Патрик, В. Я. Яблонько. – 2-е видання. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 224 с.
9. Бусел В. Т., Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Україна: Перун, 2008.

10. Гуменна І. Структура готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації / І. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2016. – Вип. 1. – С. 101-104.
11. Долинська Л. В., Левченко М. В., Чепелєва Н. В., Уманець Л. І. – Активні методи в роботі практичного психолога: навчальний посібник / [К. : УДПУ ім. М. П. Драгоманова – 81 с.
12. Долинська Л.В., О.В. Скрипченко, Т.М. Лисянська та інші. Комплекс програм і методичних рекомендацій з організації і проведення педагогічної практики з психології. Київ: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – 141 с.
13. Дружиніна, І. А. (2011). Професійне становлення майбутніх психологів: теоретико-методологічний аналіз проблеми. Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації», 2, 425-427.
14. Дьяченко М. І. Готовність до діяльності в напружених ситуаціях. Психологічний аспект. – 148с
15. Кавуненко Н. В. «Визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності», Студентський альманах: зб. Магістер. Робіт, Ін-т менедж. Та психології ДВНЗ «Ун-т менедж. Освіти» НАПН України, 2012.
16. Канівець Т.М. Формування психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри : автореф. Дис . канд. Психол. Наук: 19.00.10 / Тетяна Миколаївна Канівець . – Київ, 2013. – 20 с.
17. Карамушка Л. М., та М. В. Москальов, Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації. Київ, Україна: Львів-Сподом, 2011.
18. Карамушка Л.М. Психологія управління: Навчальний посібник/ Карамушка Л.М. – К.: Міленіум. – 344 с.
19. Кокур, О. М. (2009). Методологічні засади та практичні заходи психофізіологічного забезпечення професійного становлення фахівц. Збірник наукових праць КІПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України

20. Коkun, О. М. (2012). Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Інститут Психології Імені Г.С. Костюка НАПН України, 12.
21. Левшенюк Н. А., «Теоретичне обґрунтування поняття психологічної готовності до педагогічної діяльності», Нова педагогічна думка, № 1(77), с. 36–38, 2014.
22. Лобода, О. В. (2011). Психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього практичного психолога.
23. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. – К.: Знання. – 48 с.
24. Мороз Л. І. Основи професійно-психологічного тренінгу. – К. Вид. ПАЛИВОДА А. А., - 130 с.
25. Палеха Ю.І. Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури. Навч. Посібник. – 2-ге вид. доп./Палеха Ю.І. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту.-337с.
26. Пляка Л.В., Огарь С.В. П 37 Психодіагностичний комплекс з вивчення особистості студента: практ. Посібник / Л.В. Пляка, С.В.Огарь. – Х. : НфаУ, 2016. – с. 124
27. Розова, Т.М. (2008) Креативність як умова професіоналізму та особистісного зростання психолога-практика. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України, 302 – 314.
28. Скидан С. О. Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі : автореф. Дис. ... д-ра пед. Наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Скидан С. О. , Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К. – 34 с.
29. Співак Л.. Психодіагностика в клінічній психології. Університет «Україна». 2023
30. Сологуб Т., Навчально-виховне середовище ВНЗ як фактор професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, (м. Луцьк)
31. Столярчук О., Сергєєнкова О. Формування психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. Humanitarium. 2019. Вип. 1. С.164-172.

32. Філатова Т. С. Психологічні особливості розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Том 3. № 2. С. 111-115.
33. Чаплак, Я., Солійчук, І. (2009). Самовизначення майбутніх практичних психологів в професійній діяльності. Соціалізація особистості і суспільні трансформації: механізми взаємовпливу та вияви : матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф. [«Соціалізація особистості і суспільні трансформації: механізми взаємовпливу та вияви»], (Чернівці, 14-15 трав. 2009 р.), 348–351. М-во освіти і науки України, Чернів. Нац. Ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці : Книга – ХХІ.
34. Черненко В. П., Кравченко К. В. Професійна ідентичність студентів старших курсів. Наука і освіта. 2016. №2-3. С.191-195
35. Шумік І. В., Голубева М. О. Психологічні умови формування свідомого вибору життєвого шляху. 2017
36. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Навчальний посібник. / Т. С. Яценко. – К.: Вища школа, 2008. – 679 с.
37. Activity. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 171, 190-197.
38. Ahmed M Abdel-Khalek (2016). Self-esteem: perspectives, influences, and improvement strategies. (pp.1-23). Nova Science Publisher
39. Aimaganbetova, O., Sagnayeva, T., Zholdassova, M., Ahmetova, M., Nurbekova, Z., & Naurzalina, D.
40. Aimaganbetova, O., Sagnayeva, T., Zholdassova, M., Ahmetova, M., Nurbekova, Z., & Naurzalina, D. (2015). Empirical Research of Psychological Readiness for Student Psychologists' Professional Activity. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 171, 190-197.
41. Blikhar, V., Kashchuk, M., & Marchuk, A. (2018). Psychological and Pedagogical Readiness of Future
42. Blikhar, V., Kashchuk, M., & Marchuk, A. (2018). Psychological and Pedagogical Readiness of Future Psychologists for Work in the System of Inclusive Education. Science and Education, 2, 27-33.

43. Borghans L, Duckworth AL, Heckman JJ, Ter Weel B. 2008. The economics and psychology of personality traits. *J. Hum. Resour.* 43:4972–1059
44. Allwood C. M., M. Geisler, and S. Buratti, “The relationship between personality, work, and personal factors to burnout among clinical psychologists: exploring gender differences in Sweden,” *Counselling Psychology Quarterly*, vol. 35, no. 2, pp. 324–343, 2020.
45. Cropley, A. J. (2020). Definitions of Creativity. In M. A. Runco & S. R. Pritzker (Eds.), *Encyclopedia of creativity* (3rd ed.) (pp. 315-322). San Diego, CA: Academic Press.
46. Odarich N. and M. I. Gavrilova, “Competency-based approach in higher education,” *Baltic Human Journal*, vol. 6, no. 18, pp. 133–136, 2017.
47. Bratko M., *Pedagogical education theory and practice Psychology Pedagogy* 2(40):6-12, January 2024.
48. Manning, M.A., Bear, G.G. and Minke, K.M. (2008). Self-concept and self-esteem. In G.G. Bear and K.M. Minke (Eds.), *Children’s needs III: Development, prevention, and intervention* (pp. 341-356). Washington DC: National Association of School Psychologists.
49. Borzenko O. V., V. V. Sokhranov-Preobrazhensky, O. I. Donina, and I. V. Aryabkina, “The study of readiness of future teachers psychologists to sense making professional activities,” *Revista Espacios*, vol. 33, no. 40, pp. 1–29, 2019.
50. Psychologists for Work in the System of Inclusive Education. *Science and Education*, 2, 27-33.
51. Reasoner, R. (2015). The true meaning of self-esteem. From: The International Council for self-esteem. Retrieved 5th May, 2015.
52. Riess H. The Science of Empathy. *J Patient Exp.* 2017 Jun;4(2):74-77.
53. Schneider, K. J., & May, R. (2012). *The psychology of existence: An integrated, clinical perspective*. New York: McGraw-Hill.
54. Smila N. V. Personal factors of development of future doctors’ psychological readiness for prof. Activities. *Problems of modern psychology: Collection of research papers of Kamianets Podilskyi Ivan Ohienko National University*, Y. S. Kostiuk

- Institute of Psychology at the Nation Academy of Pedagogical Science of Ukraine.
2017: 37:423-433
55. Uhryn, O. (2013). Psychological readiness of students to work in a professional field. *Journal of Education Culture and Society*, 2, 97-107
56. Blikhar V., M. Kashchuk, and A. Marchuk, "Psychological and pedagogical readiness of future psychologists for work in the system of inclusive education," *Science and Education*, vol. 2, pp. 27–33, 2018.
57. Bosniuk V., I. Ostopolets, N. Svitlychna, O. Miroshnichenko, T. Tsipan, and S. Kubitskyi, "Social content of psychological specialists' professional activity," *Postmodern Openings*, vol. 12, no. 1, pp. 01–20, 2021.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шкала самоприйняття Розенберга (Rosenberg Self-Esteem Scale, RSES) (Розенберг, 1965)

Мета: вивчення рівня самоприйняття особистості.

Матеріал та обладнання: аркуш паперу для записів, ручка або олівець.

Інструкція досліджуваному: «На запропоновані Вам судження потрібно вибрати відповідь наступним чином: повністю погоджуюся, погоджуюся, не погоджуюся, абсолютно не погоджуюся».

Судження:

1. Я відчуваю, що я гідна людина, принаймні, не менше ніж інші.
2. Я завжди схильний відчувати себе невдахою.
3. Мені здається, у мене є низка позитивних якостей.
4. Я здатний дещо робити не гірше, ніж більшість.
5. Мені здається, що мені особливо нічим пишатися.
6. Я до себе добре ставлюся.
7. В цілому я задоволений собою.
8. Мені б хотілося більше поважати себе.
9. Іноді я ясно відчуваю свою нікчемність.
0. Іноді я думаю, що я в усьому поганий.

Ключ:

Відповіді	Прямі судження (бали)	Зворотні судження (бали)
Повністю погоджуюся	4	1
Погоджуюся	3	2
Не погоджуюся	2	3
Абсолютно не погоджуюся	1	4

Прямі запитання – 1, 3, 4, 6, 7; зворотні запитання – 2, 5, 8, 9, 10.

Максимально можлива сума – 40 балів, мінімально можлива сума – 10 балів.

Низький рівень (10–25),

Середній рівень (26–29),

Високий рівень (30–40).

Шкала емоційного відгуку А. Меграбіан

Інструкція.

Прочитайте наведені нижче твердження і оцініть ступінь своєї згоди або незгоди з кожним із них (поставте позначку у відповідній графі бланка для відповідей), орієнтуючись на те, як ви зазвичай поведетеся в подібних ситуаціях.

Бланк для відповідей до методики «Шкала емоційного відгуку»

Прізвище, ім'я, по батькові _____ Стать _____

№ п/п	Твердження	Відповідь			
		Згоден (завжди)	Скоріше згоден (часто)	Скоріше не згоден (рідко)	Не згоден (ніколи)
1	Мене засмучує, коли я бачу, що незнайома людина почувається серед інших людей самотньо				
2	Мені неприємно, коли люди не вміють стримуватися і відкрито проявляють свої почуття				
3	Коли хтось поруч зі мною нервує, я теж починаю нервувати				
4	Я вважаю, що плакати від щастя нерозумно				

5	Я близько до серця приймаю проблеми своїх друзів				
6	Іноді пісні про кохання викликають у мене багато почуттів				
7	Я б сильно хвилювався (хвилювалася), якби мав (мала) повідомити людині неприємну для неї звістку				
8	На мій настрій сильно впливають оточуючі люди				
9	Мені хотілося б отримати професію, пов'язану з спілкуванням з людьми				
10	Мені дуже подобається спостерігати, як люди приймають подарунки				
11	Коли я бачу, як плаче людина, то й сам (сама) засмучуюсь				
12	Слухаючи деякі пісні, я часом відчуваю себе щасливою (щасливим)				

13	Коли я читаю книгу (роман, повість тощо), то так переживаю, ніби все, про що я читаю, відбувається насправді				
14	Коли я бачу, що з ким-то погано поводяться, то завжди серджуся				
15	Я можу залишатися спокійним (спокійного), навіть якщо всі навколо хвилюються				
16	Мені неприємно, коли люди при перегляді кінофільму зітхають і плачуть				
17	Коли я приймаю рішення, ставлення інших людей до нього, як правило, ролі не грає				
18	Я втрачаю душевний спокій, коли оточуючі чимось пригнічені				
19	Я переймаюсь, коли бачу як люди легко засмучуються з-за дрібниць				

20	Я дуже засмучуюсь, коли бачу страждання тварин				
21	Нерозумно перейматися з приводу того, що відбувається в кіно або про що читаєш в книжці				
22	Я дуже засмучуюсь, коли бачу безпорадних старих людей				
23	Я дуже переймаюся, коли дивлюся фільм				
24	Я можу залишитися байдужим (байдужою) до будь-якого хвилювання навколо				
25	Маленькі діти плачуть без причини				

Обробка результатів

Для обробки відповідей зручно скористатися Бланком підрахунку результатів. Обробка проводиться у відповідності з ключем. За кожен відповідь нараховується від 1 до 4 балів.

Бланк підрахунку результатів

Номер упідтвердження	Відповідь (в балах)
-------------------------	------------------------

	Згоден (завжди)	Скоріше згоден (часто)	Скоріше не згоден (рідко)	Не згоден (ніколи)
1	4	3	2	1
2	1	2	3	4
3	4	3	2	1
4	1	2	3	4
5	4	3	2	1
6	4	3	2	1
7	4	3	2	1
8	4	3	2	1
9	4	3	2	1
10	4	3	2	1
11	4	3	2	1
12	4	3	2	1
13	4	3	2	1
14	4	3	2	1
15	1	2	3	4
16	1	2	3	4

17	1	2	3	4
18	4	3	2	1
19	4	3	2	1
20	4	3	2	1
21	1	2	3	4
22	4	3	2	1
23	4	3	2	1
24	1	2	3	4
25	1	2	3	4
Σ				

Аналіз і інтерпретація результатів

- 82-90 балів – дуже високий рівень;
- 63-81 бал – високий рівень;
- 37-62 балів – нормальний рівень;
- 36-12 балів – низький рівень;
- 11 балів і менше – дуже низький рівень.

Опитувальник креативності Джонса

Інструкція:

Вам пропонується переглянути список характеристик творчих здібностей. Оцініть, використовуючи п'ятибальну систему (1 – ніколи, 2 – рідко, 3 – іноді, 4 – часто, 5 – постійно), наскільки у вас проявляються зазначені характеристики.

Контрольний список характеристик творчих здібностей

Творча особистість здатна:

1. Відчувати тонкі, невизначені, складні особливості навколишнього світу (чутливість до проблеми, перевагу складностей).
2. Висувати й виражати велику кількість різних ідей у даних умовах (швидкість).
3. Пропонувати різні види, типи, категорії ідей (гнучкість).
4. Пропонувати додаткові деталі, ідеї, версії або рішення (спритність, винахідливість).
5. Проявляти уяву, почуття гумору й розвивати гіпотетичні можливості (уява, здатності до структурування).
6. Демонструвати поведження, що є несподіваним, оригінальним, але корисним для рішення проблеми (оригінальність, винахідливість і продуктивність).
7. Утримуватися від прийняття першої спавшої на думку, типової, загальноприйнятої позиції, висувати різні ідеї й вибирати кращу (незалежність, нестандартність).
8. Проявляти впевненість у своєму рішенні, незважаючи на виниклі утруднення, брати на себе відповідальність за нестандартну позицію, думку, що сприяє рішенню проблеми (упевнений стиль поведження з опорою на себе, самодостатнє поведження).

Інтерпретація результатів

Рівень творчих здібностей	Сума балів
Дуже високий	40–34
Високий	33–27
Нормальний, середній	26–20
Низький	19–15
Дуже низький	14–8

«Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку»

Інструкція:

Оцініть себе за дев'ятибальною шкалою по кожному показнику і визначте рівень сформованості у себе умінь і навичок саморозвитку. Запропонуйте також оцінити себе колегам по цій карті. Порівняйте результати і зробіть висновки.

Карта самооцінки готовності до самоосвітньої діяльності

I. Мотиваційний компонент (9-81 бал)

1. Усвідомлення особистої та суспільної значимості безперервної освіти в педагогічній діяльності
2. Наявність стійких пізнавальних інтересів у галузі педагогіки і психології
3. Почуття обов'язку та відповідальності
4. Любознательність
5. Прагнення отримати високу оцінку своєї самоосвітньої діяльності
6. Потреба в психолого-педагогічному самоосвіті (ППСО)
7. Потреба в самопізнанні 123456789
8. Рангове місце ППСО серед дев'яти найбільш значущих 123456789 для вас видів діяльності
9. Впевненість у своїх силах I 23456789

II. Когнітивний компонент (6-54 бали)

1. Рівень загальноосвітніх знань 1 23456789
2. Рівень загальноосвітніх умінь 1 23456789
3. Рівень педагогічних знань і умінь 1 23456789
4. Рівень психологічних знань і умінь 123456789
5. Рівень методичних знань і умінь 123456789
6. Рівень соціальних знань 123456789

III. Морально-вольовий компонент (9-81 бал)

1. Позитивне ставлення до процесу вчення 1 23456789
2. Критичність 123456789
3. Самостійність 1 23456789
4. Цілеспрямованість 1 23456789
5. Воля 123456789
6. Працездатність 123456789
7. Уміння доводити почате до збирав 1 23456789
8. Сміливість 123456789
9. Самокритичність 1 23456789

IV. Гностичний компонент (17-153 бали)

1. Уміння ставити і вирішувати пізнавальні завдання 1 23456789
2. Гнучкість і оперативність мислення 1 23456789
3. Спостережливість 1 23456789

4. Здатність до аналізу педагогічної діяльності 1 23456789
5. Здатність до синтезу та узагальненню 1 23456789
6. Креативність і її прояви у педагогічній діяльності
7. Пам'ять і її оперативність I 23456789
8. Задоволення від пізнання I 23456789
9. Уміння слухати 123456789
10. Уміння володіти різними тинами читання 1 23456789
11. Уміння виділяти і засвоювати певний зміст 1 23456789
12. Уміння доводити, обґрунтовувати судження 123456789
13. Уміння систематизувати, класифікувати 1 23456789
14. Уміння бачити протиріччя і проблеми 1 23456789
15. Уміння переносити знання й уміння в нові ситуації 1 23456789
16. Здатність відмовитися від усталених ідей 1 23456789
17. Незалежність суджень 123456789

V. Організаційний компонент (7-63 бали)

1. Уміння планувати час 123456789
2. Уміння планувати свою роботу 1 23456789
3. Уміння перебудовувати систему діяльності 1 23456789
4. Уміння працювати в бібліотеках 123456789
5. Уміння орієнтуватися в класифікації джерел 1 23456789
6. Уміння користуватися оргтехнікою та банком комп'ютерної інформації 123456789

7. Уміння володіти різними прийомами фіксації прочитаного

VI. Здатність до самоврядування в педагогічній діяльності (5-45 балів)

1. Самооцінка самостійності власної діяльності 123456789

2. Здатність до самоаналізу та рефлексії 1 23456789

3. Здатність до самоорганізації та мобілізації 1 23456789

4. Самоконтроль 1 23456789

5. Працьовитість і старанність 123456789

VII. Комунікативні здібності (5-45 балів)

1. Здатність акумулювати і використовувати досвід самоосвітньої діяльності колег

2. Здатність до співпраці та взаємодопомоги у професійному педагогічному самоосвіті

3. Здатність організувати самоосвітню діяльність інших (насамперед учнів)

4. Здатність відстоювати свою точку зору і переконувати інших у процесі дискусій

5. Здатність уникати конфліктів у процесі спільної діяльності

Обробка та інтерпретація результатів

По кожному з семи факторів педагогічного саморозвитку підрахуйте загальну кількість балів. Кількісні показники готовності до педагогічного саморозвитку:

1. Мотиваційний:

- Високий рівень: 35 і менше балів
- Середній рівень: 36-54 бали
- Низький рівень: 55 і більше балів

2. Когнітивний:

- Високий рівень: 23 і менше балів
- Середній рівень: 24-36 балів
- Низький рівень: 37 і більше балів

3. Морально-вольовий:

- Високий рівень: 35 і менше балів
- Середній рівень: 36-54 бали
- Низький рівень: 55 і більше балів

4. Гностичний:

- Високий рівень: 67 і менше балів
- Середній рівень: 68-108 балів
- Низький рівень: 69 і більше балів

5. Організаційний:

- Високий рівень: 27 і менше балів
- Середній рівень: 28-42 бали
- Низький рівень: 29 і більше балів

6. Спроможність до самоуправління:

- Високий рівень: 19 і менше балів
- Середній рівень: 20-30 балів

- Низький рівень: 21 і більше балів

7. Комунікативний:

- Високий рівень: 19 і менше балів
- Середній рівень: 20-30 балів
- Низький рівень: 21 і більше балів